

บทที่ 2

ภาพสังคมและภาพการดำรงชีวิตแบบญี่ปุ่นในโชกุนและกะอิจิน

นอกจากนวนิยายทั้งสองเรื่องคือ *โชกุน* และ *กะอิจิน* ได้นำเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ด้านการเมืองทั้งก่อนและปลายสมัยโทกุงะวะมาสร้างเป็นเรื่องราวการแข่งขันอำนาจระหว่างขุนพลญี่ปุ่นที่มากไปด้วยแผนการและชั้นเชิง นวนิยายยังได้นำเสนอภาพสังคมและภาพการดำรงชีวิตแบบญี่ปุ่นในสมัยนั้น ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการจัดระเบียบสังคมแบบศักดินาอย่างเข้มงวด โดยแบ่งฐานะของพลเมืองญี่ปุ่นออกเป็น 4 กลุ่มคือ

1. ซามูไรหรือชนชั้นนักรบ เป็นชนชั้นแนวหน้าของสังคมที่ได้รับการยกย่องเชิดชูและมีสิทธิพิเศษ ทำหน้าที่ปกครองประเทศและรักษากฎหมาย
2. ชาวนา เป็นชนชั้นที่มีความสำคัญรองลงมาซึ่งได้รับการยกย่องรองจากทหารเพราะเป็นผู้ที่ทำการเพาะปลูกพืชผลเลี้ยงพลเมืองในประเทศ
3. ช่างฝีมือ เป็นกลุ่มที่ประกอบอาชีพด้านหัตถกรรม รักษาวัฒนธรรมและศิลปะของชาติ
4. พ่อค้า เป็นชนชั้นที่ได้รับการเหยียดหยามจากชนชั้นอื่นว่าเป็นอาชีพที่แสวงหาผลประโยชน์และเอาเปรียบผู้อื่น

การจัดระบบสังคมแบบศักดินาเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้โชกุนสายโทกุงะวะสามารถปกครองประเทศญี่ปุ่นได้ยาวนานถึงสองศตวรรษครึ่ง แม้ว่าบางครั้งจะมีเหตุการณ์การลุกฮือของชาวนาแต่ก็สามารถปราบปรามลงได้ จนกระทั่งชาติตะวันตกได้บังคับให้ญี่ปุ่นเปิดประเทศ สังคมแบบศักดินาจึงเริ่มต้นคลอนและล่มสลายในที่สุด

สังคมญี่ปุ่นในสมัยโทกุงะวะเป็นสังคมที่นับถือศาสนาพุทธนิกายเซน และรับแนวความคิดของนักปราชญ์จีน โดยเฉพาะลัทธิขงจื้อซึ่งมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวญี่ปุ่นมากที่สุด และสอดคล้องกับสังคมระบบศักดินาของญี่ปุ่น โดยผสมผสานไปกับศาสนาชินโตอันเป็นศาสนาคั้งเดิมของญี่ปุ่น

ในนวนิยายทั้งสองเรื่องคือ *โชกุน* และ *กะอิจิน* ได้เสนอภาพสังคมญี่ปุ่นในอดีตซึ่งเป็นช่วงก่อนเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ (Early Modern Period) ในประวัติศาสตร์โดยเน้นหนักไปที่ชนชั้นซามูไร ซึ่ง

ประกอบด้วยไคเมียวและทหาร ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญทางการเมืองการปกครองและมีอำนาจพิเศษกว่าชนชั้นอื่นๆ ดังเช่นตัวละครโทระนะงะและไคเมียวต่างๆ

โชกุน

2.1 สังคมศักดินาญี่ปุ่นในโชกุน

ในโชกุน สังคมได้ถูกแบ่งออกเป็น 4 ชนชั้นคือ ซามูไร ชวานา ช่างฝีมือ และพ่อค้า โดยชนชั้นซามูไรมีบทบาทสำคัญและมีอำนาจเหนือชนชั้นอื่น

2.1.1 ซามูไร (samurai)

ในนวนิยาย ผู้ประพันธ์ได้อธิบายว่า"ซามูไร"มีความหมายตามภาษาญี่ปุ่นแปลว่า "ผู้รับใช้"หมายถึงทหารและไคเมียวหรือเจ้าครองแคว้นต่างๆซึ่งมีการจัดแบ่งลำดับแตกต่างกันออกไป ตำแหน่งสูงสุดของชนชั้นซามูไรคือไคเมียว(daimyo) ส่วนตำแหน่งที่ต่ำสุดคือ ทหารเดินเท้า (foot soldier) แม้ว่าซามูไรจะมีลำดับที่แตกต่างกัน แต่ซามูไรทุกคนก็มีสิทธิพิเศษเช่นเดียวกัน ชาวบ้านทั่วไปนั้นเมื่อเห็นซามูไรต้องแสดงความเคารพ ไม่เช่นนั้นจะถูกลงโทษด้วยการตัดศีรษะ ส่วนซามูไรชั้นผู้น้อยก็ต้องทำความเคารพซามูไรชั้นสูงกว่า สำหรับระดับไคเมียวที่มียศศักดิ์เท่ากันก็ต่างทำความเคารพซึ่งกันและกัน ซึ่งการแสดงความเคารพต่อกันนั้นสะท้อนให้เห็นลักษณะนิสัยของชาวญี่ปุ่นที่มีความอ่อนน้อมและควมมีสัมมาคารวะเพราะชาวญี่ปุ่นถือว่าการสุภาพที่จะแสดงความเคารพ ดังที่แบลคธอร์นเริ่มเข้าใจถึงความหมายของการทำความเคารพซึ่งกันและกันของชาวญี่ปุ่น "It's only a politeness, Blackthorne told himself. It's their custom and the bow for good manners so there's no shame to it."¹

ผู้ประพันธ์ได้บรรยายถึงการแต่งกายของซามูไรที่สวมเสื้อกิโมโนทับกางเกง สวมรองเท้าไม้ที่เรียกว่า"เกตะ"(geta) และไว้ทรงผมเฉพาะโดยโกนผมส่วนหน้าทิ้งเหลือไว้แต่ส่วนหลังและด้านข้างทำเป็นมวยขึ้นมาไว้กลางศีรษะ ซามูไรจะพกดาบข้างกาย 2 เล่มโดยคาดไว้ข้างเอวตลอดเวลา เล่มหนึ่งเป็นดาบสั้นไว้ใช้สำหรับการเซปปุกุ (seppuku)หรือการทำอัตวินิบาตกรรม ส่วนเล่ม

¹ James Clavell, *Shogun* (New York: Dell Publishing, 1976), p. 128.

ยาวใช้ในการต่อสู้กับศัตรู ซามูไรเป็นชนชั้นเดียวที่มีสิทธิในการพกอาวุธ จึงทำให้ซามูไรให้ความสำคัญต่อกับดาบเป็นอย่างมาก ดังเช่นที่ชะบู้สึกภูมิใจเป็นอย่างมากเมื่อโทระนะงะมอบดาบสำคัญที่สืบทอดในตระกูลมาหลายชั่วอายุคน

“...And he (Taikō) had also given Toranaga this sword that he had recently acquired from one of the Imperial treasuries. The sword had been made by the master swordsmith Miyoshi-Go centuries before, and had once belonged to the most famous warrior in history, Minowara Yoshitomo, the first of the Minowara Shoguns.”²

ในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นได้กล่าวถึงความเป็นมาของซามูไรว่า "ซามูไร" หรือเรียกอีกอย่างว่า "บุงิ"(bushi)มีความหมายถึงนักรบหรือทหาร ปรากฏครั้งแรกในคันไซศตวรรษที่ 10 และขึ้นมาเป็นชนชั้นผู้ปกครองประเทศประมาณปลายศตวรรษที่12 จนกระทั่งญี่ปุ่นมีการปฏิรูปประเทศในสมัยเมจิ สถานภาพของซามูไรจึงล่มสลายลงในกลางทศวรรษ 1870 แต่อดีตซามูไรหลายคนก็ขึ้นมาเป็นผู้นำในรัฐบาลเมจิเช่นกัน³ ซามูไรมีอาวุธคู่กายคือดาบ(sword)ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญเท่ากับชีวิต ซามูไรจะพกดาบอยู่ 2 เล่มคือ ดาบเล่มยาวซึ่งใช้เป็นอาวุธในการต่อสู้เรียกว่า "คะตะนะ"(katana) หรือที่รู้จักกันทั่วไปในนามของ"ดาบซามูไร" และดาบสั้นที่ใช้ในการเขปญูหรือฮาราจิริสำหรับตนเองเท่านั้น เรียกว่า"วะกิสะชิ"(wakizashi)⁴ ดาบถือว่าเป็นวิญญาณอันแท้จริงของซามูไรและมีค่าเหนืออาวุธอื่นใดทั้งหมด ดังนั้นการจะตีดาบขึ้นมาหนึ่งเล่มจึงต้องมีพิธีรีตองมากมาย และข้อสำคัญเกี่ยวกับการใช้ดาบของพวกซามูไรคือ ดาบจะต้องไม่ถูกดึงออกมาจากฝักโดยไม่มีเหตุผลสมควร และเมื่อใดที่ดาบของซามูไรถูกดึงออกมา มันจะทำหน้าที่ตามความศักดิ์สิทธิ์ของพุทธศาสนานิกายเซน คือจะต้องทำการฟาดฟันเพื่อให้เกิดผลแห่งการชักดาบออกมา⁵

² Ibid., p.485.

³ *Encyclopedia of Japan*, vol. 8 (Tokyo: Kodansha, 1983), p. 7.

⁴ กิริมย์ พุทธรัตน์, *ซามูไร นักรบชนชั้นของญี่ปุ่น* แปลและรวบรวมจาก *Samurai-The Warrior Class of Japan* และ *The Way of the Samurai* (กรุงเทพฯ: บริษัท อี.ที.เซอร์วิส, 2530), หน้า 199.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 65.

นวนิยายยังกล่าวถึงหลักจริยธรรม "บูชิโด" (Bushido) อันเป็นหลักการที่ซามูไรยึดถือปฏิบัติตน "บูชิโด" แปลว่าวิถีทางแห่งนักรบ เป็นหลักจริยธรรมที่สอนให้เหล่าซามูไรต่อสู้และตายอย่างมีเกียรติ มีความจงรักภักดีต่อเจ้านายและไม่เกรงกลัวความตาย การต่อสู้ตามหลักบูชิโดนั้นจะใช้ดาบเป็นอาวุธสำคัญ คังนั้นการใช้อาวุธปืนจึงได้รับการดูหมิ่นเหยียดหยามว่าเป็นอาวุธของคนขลาดคั่งที่ตัวละครยะบุสึกิคัดทหารของตนให้ใช้เป็นในการรบซึ่งเป็นการขัดต่อลัทธิบูชิโด

"Also, more important, Japanese warfare was almost ritual; hand-to-hand individual combat, the sword being the most honorable weapon. The use of guns was considered cowardly and dishonorable and completely against the samurai code, *bushido*, the Way of Warrior, which bound samurai to fight with honor; to have undying, unquestioning loyalty to one's feudal lord; to be fearless of death--even to seek it in his service; and to be proud of one's own name and keep it unsullied."⁶

ตามข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ "บูชิโด" (Bushido) เป็นหลักจริยธรรมของนักรบเริ่มปรากฏในศตวรรษที่ 12 ซึ่งเป็นช่วงเวลาการสงครามระหว่างตระกูลทะอิระกับมินะโมะโตะ สืบต่อมาจนถึงยุคโทกุงะวะที่ "บูชิโด" รุ่งเรืองถึงขีดสุด บูชิโดเทียบได้กับการใช้ชีวิตและปฏิบัติตนของอัศวินยุโรป⁷ บูชิโดพัฒนามาจากคำสอนความคิดความเชื่อของพุทธศาสนา ขงจื้อและชินโต หลักจริยธรรมของนักรบตามลัทธิบูชิโดประกอบด้วย⁸

1. ความซื่อสัตย์ จงรักภักดีต่อเจ้านาย ได้รับอิทธิพลมาจากลัทธิขงจื้อที่เน้นเรื่องความกตัญญู นักรบต้องถือว่าเจ้านายคือผู้มีพระคุณสูงสุดต้องตอบแทนบุญคุณ จึงต้องคำนึงถึงพันธะหน้าที่ที่มีต่อเจ้านายเป็นประการสำคัญเหนืออื่นใด

2. การไม่เกรงกลัวความตายและสามารถเผชิญกับความตายได้ทุกเมื่อ หลักจริยธรรมข้อนี้ นำ

⁶ Clavell, *Shogun*, p. 67-68.

⁷ Inazo Nitobe, *Bushido: The Soul of Japan* (Tokyo: Charles E. Tuttle, 1969), p. ix.

⁸ พิพาคา ยังเจริญ, *ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมญี่ปุ่น* (กรุงเทพฯ: สมาคมนักเรียนเก่าญี่ปุ่น, 2535),

จะได้รับอิทธิพลมาจากพุทธศาสนาที่เชื่อว่าชีวิตเป็นอนิจจัง ดังนั้นการตายจึงสามารถลบล้างการเสียชื่อเสียงได้

3. ความสามารถในการบังคับจิตใจตนเอง นักรบต้องฝึกการมีสมาธิ ใช้ปัญญา สนใจกับการศึกษาศาสตร์ต่างๆ เพื่อให้เข้าถึงความสงบแห่งจิตซึ่งเป็นสิ่งที่ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพุทธและลัทธิขงจื้อที่เน้นเรื่องการศึกษา การมีสมาธิและปัญญา

4. การรักษาความสะอาด เป็นการกระทำที่สำคัญตามความเชื่อดั้งเดิมของญี่ปุ่น ซามูไรต้องทำความสะอาดร่างกายอยู่เสมอ

5. ความกล้าหาญและมีความสามารถในการใช้อาวุธอย่างคล่องแคล่ว

แต่เมื่อใดที่ซามูไรถูกทำให้เสื่อมเสียเกียรติและศักดิ์ศรี เช่น พ่ายแพ้ต่อศัตรูหรือกระทำการขัดคำสั่งเจ้านายของตน ซามูไรจะทำการเซปปุกุหรือฮาราคิรีเพื่อรักษาเกียรติยศของตน “เซปปุกุ” (seppuku) เป็นภาษาญี่ปุ่นโบราณและเป็นคำดั้งเดิมของฮาราคิรี (hara-kiri) ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่สำคัญที่สุดของซามูไรหมายถึงการกระทำอัตวินิบาตกรรมด้วยการควั่นท้อง โดยซามูไรจะใช้ดาบสั้นกรีดท้องตนเองจากชายโครงด้านซ้ายมาถึงชายโครงด้านขวา จากนั้นกรีดจากเบื้องบนลงสู่เบื้องล่างเป็นรูปกากบาทอันเป็นการเสร็จพิธี และจะมีผู้ช่วยอีกคนหนึ่งทำหน้าที่ขจัดความเจ็บปวดด้วยการฟันศีรษะอย่างรวดเร็ว การทำเซปปุกุหรือฮาราคิรีจะกระทำในสถานการณ์ต่างๆด้วยกัน 4 ประการคือ⁹

1. เพื่อหลีกเลี่ยงความอับอายไม่อาจจะทนได้ เช่น ในกรณีที่เห็นว่าตนเองกำลังพ่ายแพ้การศึกต่อฝ่ายศัตรู ซามูไรผู้นั้นจะทำการเซปปุกุตนเองเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกจับเป็นเชลยอันถือว่าความอับยศสูงสุดของพวกซามูไร ดังเช่นในฉากที่บันตะโรคิดว่าไม่สามารถหนีจากทหารซามูไรของอิมิโคะ จึงคิดทำการเซปปุกุตนเองเพื่อรักษาเกียรติยศของตน

“Mariko did not take her eyes from the wharf, leaning against the young woman. ‘Because he (Buntaro) might be captured, and if he swam he might also be captured, and then the enemy would put him on show before the common people, shame him, do terrible things. A samurai cannot be captured and remain samurai. That’s the worst dishonor-to be captured by an enemy-so my husband is doing what a *man*, a

⁹ ภิรมย์ พุทธรัตน์, ซามูไร นักรบชนชั้นของญี่ปุ่น, หน้า 28.

samurai, must do. A samurai dies with dignity. For what is life to samurai? Nothing at all. All life is suffering, *neh*? It is his right and *duty* to die with honor, before witnesses.”¹⁰

2. ผู้เป็นนายได้เสียชีวิตเพราะการศึก ซามูไรผู้เป็นลูกน้องก็จะทำเซปปุกุเพื่อตายตามนายของตน

3. กระทำความคิดอันซัดค่อคุณธรรมของซามูไร ซามูไรจึงต้องการทำฮาราคีรีเพื่อลบล้างความคิดทางจิตใจ

4. ผู้มีอำนาจในแผ่นดินสั่งให้ซามูไรทำเซปปุกุ เพราะซามูไรกระทำผิดกฎหมายบ้านเมืองหรือปฏิบัติภารกิจอันไม่เป็นที่พอใจของผู้มีอำนาจนั้น ดังเช่นในฉากที่โทะระนะงะสั่งให้ยะบุทำการเซปปุกุตัวเองเพราะโทะระนะงะไม่ได้ไว้วางใจในตัวยะบุ เมื่อมีหลักฐานว่ายะบุคิดทรยศหักหลัง โทะระนะงะโดยเปิดทางให้นินจาบุกเข้าไปในปราสาทโอซากา “Toranaga said cordially, ‘It’s a good suggesstion, Yabu-san, and I agree whole-heartedly that you’re the best general for the Musket Regiment but so sorry, I don’t trust you. Please slit your belly by noon.’”¹¹

การทำเซปปุกุหรือฮาราคีรีนั้นมีเพียงชนชั้นนักรบที่สามารถกระทำได้ เพราะถือว่าเป็นนักรบที่กล้าหาญของแผ่นดิน การตายจึงต้องมีความเจ็บปวดทรมานอย่างแสนสาหัสอย่างที่บุคคลธรรมดาไม่อาจกระทำได้

เหตุที่ชาวญี่ปุ่นไม่เกรงกลัวความตายนั้น เพราะลัทธิ“บูจิโค”ซึ่งถ่ายทอดปรัชญามาจากพุทธศาสนานิกายเซนกล่าวไว้ว่า “ความตายเป็นสิ่งที่เบาบางกว่าখনก”¹² ดังนั้นซามูไรทุกคน จึงพร้อมที่จะตายเพื่อเจ้านายและประเทศชาติของคนได้ตลอดเวลาโดยไม่มีอาการพรั่นพรึง การฆ่าตัวตายด้วยการฮาราคีรี จึงหมายถึงการรักษาเกียรติยศและศักดิ์ศรี ซึ่งในนวนิยายได้เสนอความคิดของตัวละครซามูไรทุกตัวมีความเชื่อว่าชีวิตและความตายเป็นสิ่งเดียวกัน ซามูไรจึงไม่แสดงอาการประหวั่นพรั่นพรึงหรือหวาดกลัวเมื่อต้องทำการเซปปุกุตัวเอง ซึ่งต่างจากชาวตะวันตกเช่นตัวละครแบลคธอร์นที่นับถือศาสนาคริสต์ซึ่งสอนให้เชื่อในคุณค่าของมนุษย์และเห็นการฆ่าตัวตายเป็นบาปอย่างยิ่ง

¹⁰ Clavell, *Shogun*, p. 394.

¹¹ Ibid., p. 1167

¹² ภิรมย์ พุทธรัตน์, *ซามูไร นักรบชนชั้นของญี่ปุ่น*, หน้า 9.

นวนิยายยังกล่าวถึงกฎในการลงโทษผู้คิดทำร้ายซามูไรว่า หากผู้ใดที่ทำการโจมตีซามูไรให้ถือว่าเป็นกบฏ มีโทษถึงตาย หรือว่าหากบุคคลใดที่ได้เห็นการทำร้ายซามูไรแล้วไม่รีบรายงานให้เจ้าหน้าที่ทราบก็จะมีโทษถึงตายทั้งตระกูลเช่นกัน ในทางกลับกันซามูไรกลับมีอภิสิทธิ์สามารถสังหารชาวบ้านทั่วไปได้ไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ ผู้หญิงหรือผู้ชายได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย แต่เมื่อใดซามูไร ไม่มีเจ้านายของตนเองก็จะถูกเรียกว่า "โรนิน" ซึ่งอาจกลายเป็นพวกนักรบอิสระหรือโจรปล้นชาวบ้าน ในประวัติศาสตร์มีการกล่าวถึงการมีสิทธิพิเศษของซามูไรว่า "สำหรับพวกซามูไรซึ่งมีประมาณเจ็ดเปอร์เซ็นต์ของจำนวนประชากรทั้งประเทศของญี่ปุ่นในยุคโทกูงวะะ ถือว่ามีอำนาจที่จะฆ่าบุคคลธรรมดาบุคคลใดก็ได้ หากผู้นั้นแสดงอาการไม่ให้ความเคารพต่อเขา" ส่วนสัญลักษณ์ของความเป็นซามูไรที่ประชาชนทั่วไปต้องให้ความเคารพยำเกรงก็คือ คาบที่แขวนไว้กับเอวทั้งสองเล่ม และหากซามูไรคนใดไม่พอใจใคร ก็มีสิทธิสังหารบุคคลนั้นได้เช่นกัน¹³

นอกจากนี้ยังมีตำแหน่ง "ฮะตะโมะโตะ" ซึ่งมีความสำคัญเทียบเท่าตำแหน่งซามูไร โทะระนะงะได้มอบตำแหน่งนี้ให้กับแบลคธอร์น เพราะมีความดีความชอบในการช่วยชีวิตของตนไว้ถึงสองครั้ง ผู้ที่เป็นฮะตะโมะโตะมีสิทธิพิเศษในการพกคาบได้ตลอดเวลาแม้แต่อยู่ต่อหน้าเจ้านายและยังมีสิทธิในการเข้าร่วมสนทนาในเรื่องต่างๆกับเจ้านาย ดังที่มะริโกะอธิบายให้กับแบลคธอร์น "It is his duty because he's a completely trustworthy bodyguard. Also only a hatamoto has the right of immediate audience with a lord."¹⁴ แต่สำหรับซามูไรทั่วไปนั้นต้องวางคาบไว้ที่หน้าประตูเมื่อเข้าไปพบกับเจ้านาย

ตัวละครฝ่ายซามูไรยังเป็นศัตรูกับพวกนินจา ซึ่งเป็นนักรบที่มีความสามารถในการก่อวินาศกรรมและลอบสังหารได้อย่างรวดเร็วและไม่ทิ้งร่องรอย ภาพของนินจาที่บรรยายในนวนิยายคือสวมชุดดำและหน้ากากดำรวมทั้งมือและหน้าจะทาสีดำ นอกจากการใช้คาบแล้วนินจา ยังใช้อาวุธอื่นๆอีก เช่น คาวกระจายหรืออาวุธซัคอาบยาพิช (shuriken) และมีคี่โซ่ (chain knives) และยังใช้นิ้วมือเป็นเสมือนอาวุธเช่นกัน ดังที่ปรากฏในฉากที่นินจาถล่มเข้าปราสาทโอซากาเพื่อลักพาตัวมะริโกะ นินจาจะใช้เชือกและตะขอในการปีนป่ายเข้าไปในตึปราสาทโอซากาอย่างเงียบๆและอาศัยความมืดและความสงบของยามวิกาลกำบังตนค่อยๆเคลื่อนกายเข้าสู่โถงเป้าหมายอย่างเงียบ และ

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 167

¹⁴ Clavell, *Shogun*, p. 503.

รวดเร็ว การสื่อสารกันก็ใช้สัญญาณมือ (sign language) หรือท่าทางแทน เมื่อได้รับบาดเจ็บมากก็จะทำการสังหารตนเอง นินจาจะถ่ายทอดวิชาและความรู้ต่างๆ ให้กับสายเลือดของตน

“He (Yabu) agreed but he had never bargained for ninja, the hated and feared semile--gendary mercenries who owed allegiance only to their secret only to blood kin--how to swim vast distances under water and scale almost smooth walls, how to make themselves invisible and stand for a day and a night without moving, and how to kill with their hands or feet or any and all weapons including poison, fire, and explosives. To ninja, violent death for pay was their only purpose in life.”¹⁵

ในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นได้กล่าวถึงนินจาว่าหมายถึงผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในวิชานินจัตุ (ศิลปะในการดัดช่องย่องเบา) ชื่อของนินจาโด่งดังมากในระหว่างศตวรรษที่ 12-16 ซึ่งเป็นช่วงสมัยที่นักรบญี่ปุ่นต่างแย่งชิงอำนาจกันอย่างดุเดือด ดังนั้นนอกจากการรบบนทุ่งนาของซามูไร นินจาได้เข้ามามีบทบาทในการทำวินาศกรรมลอบสังหารหรือสืบหาความลับ โดยออกปฏิบัติการในเวลากลางคืนด้วยเครื่องแต่งกายชุดดำ

นินจัตุได้ก่อกำเนิดมาจากศาสนาและวัฒนธรรมจีน เมื่อครั้งที่ชาวญี่ปุ่นได้เดินทางไปศึกษาพระพุทธศาสนาที่ประเทศจีนในศตวรรษที่ 6 นอกจากการนำศาสนาพุทธกลับมาเผยแพร่แล้วยังได้นำวัฒนธรรมจีน รวมทั้งศิลปะการจัดตั้งสถาบันต่างๆและความรู้ในวิชาการต่อสู้โดยเฉพาะเรื่องการสอดแนมและทำลายล้างมาด้วย จนมาในสมัยเฮอิอัน (Heian: ค.ศ.794-1333) มีการศึกษา นินจัตุอย่างกว้างขวาง จนมาถึงสมัยคะมะกุระจึงมีการก่อตั้งหน่วยนินจาและโรงเรียนสอนวิชานินจัตุหลายแห่งขณะเดียวกันซามูไรก็เฟื่องฟูด้วย จึงทำให้พวกนินจากลายเป็นศัตรูของซามูไร เพราะยังนักรบซามูไรมีความแข็งแกร่งเท่าใด ความต้องการที่จะมีนินจาก็ยิ่งมากขึ้นเท่านั้น เปรียบเทียบไปแล้ว นินจาจึงคล้ายปีศาจที่คอยลอบสังหารของซามูไรนั่นเอง¹⁶

¹⁵ Ibid., p. 1062.

¹⁶ อาล ไวส์, *โลกอีกด้านของนินจา* แปลจาก *Clan of Death* โดย ปรีชา (กรุงเทพฯ: ปรีชา-ดวงตา, 2525), หน้า 34-41.

2.1.2 ชีวิตความเป็นอยู่ของสามัญชนญี่ปุ่น

คณาเวลด้าได้บรรยายถึงภาพชีวิตความเป็นอยู่ของสามัญชนที่มีความแตกต่างจากชนชั้นซามูไรซึ่งได้รับการยกย่องให้เป็นชนชั้นแนวหน้าของสังคมและมีอภิสิทธิ์มากมาย ในขณะที่สามัญชนคนธรรมดาทั่วไปกลับมีชีวิตที่ต่ำต้อยกว่าชนชั้นซามูไร และต้องทำหน้าที่ตามสถานภาพทางสังคมของตนโดยไม่สามารถเปลี่ยนแปลงชนชั้นได้ ชาวนาต้องทำหน้าที่เพาะปลูกพืชไร่นานานาอย่างเหน็ดเหนื่อย แม้จะเป็นเจ้าของที่ดินแต่ผลผลิตที่ได้จากการเพาะปลูกนั้นต้องตกเป็นของซามูไรทั้งหมด โดยซามูไรจะแบ่งบางส่วนกลับไปให้ชาวนาในภายหลัง ส่วนพ่อค้าและช่างฝีมือมักอาศัยอยู่ในเมืองใหญ่ๆ เช่น โอซากา และโคะ นอกจากนี้ยังมีพวก"เอะตะ" (eta) ซึ่งเป็นกลุ่มที่อยู่นอกสังคมทำหน้าที่สัปเหร่อและฟอกหนังสัตว์เป็นที่รังเกียจของชนชั้นต่างๆ จึงต้องแยกออกไปอยู่ห่างไกลจากคนอื่นๆ ดังเช่นในนวนิยาย แม้แต่เบลคธอร์นซึ่งเป็นชาวตะวันตกยังรังเกียจพวกลูกเรือของคนที่ไม่พักอาศัยกับพวกเอะตะ ถึงขนาดที่ต้องรีบถอดเสื้อผ้าอาบน้ำทันทีที่กลับมาจากการพบกับลูกเรือของคน

สิ่งที่ทำให้ซามูไรแตกต่างจากชนชั้นอื่นอย่างชัดเจนคือชาวนา พ่อค้าหรือใครๆก็ตามที่ไม่ใช่ซามูไรไม่มีสิทธิพกอาวุธใดๆ ได้เลย อีกทั้งยังไม่มีสิทธิในการใช้เกี้ยวและม้าซึ่งสงวนไว้เพียงแต่บุคคลสำคัญ เช่น โคะเมียวและซามูไร

ในนวนิยาย สามัญชนทั่วไปมักไม่มีชื่อเรียกเฉพาะของตนโดยอาจเรียกกันตามอาชีพหรือลักษณะพิเศษของคนๆ นั้นเช่น อุโอะหมายถึงชาวประมง อะกะโอะหมายถึงคนเฝ้าประตู หรือลูกของสามัญชนจะถูกเรียกตามลำดับ เช่น ลูกสาวคนแรก ลูกสาวคนที่สอง เป็นต้น แม้แต่พวกนางโคมก็จะตั้งชื่อตัวเองเป็นชื่อควงควาว ดอกไม้ หรือสัตว์เช่นปลา ซึ่งมีแต่ชนชั้นซามูไรเท่านั้นที่จะมีชื่อและชื่อสกุลเฉพาะของตน แม้แต่คนรับใช้ของซามูไรก็มีชื่อเรียกเป็นชื่อสัตว์ ดอกไม้ หรือควงควาว เช่น สนะนะอิชิ (Miss First Blossom) นางนกกระเรียน (Miss Crane) ดังที่บาทหลวงฟรานซิสกันได้บรรยายถึงวัฒนธรรมการเรียกชื่อของชาวญี่ปุ่นให้กับเบลคธอร์นขณะถูกขังอยู่ในคุก

“Only samurai have names, first names and surnames. It's their law, senor. Everyone else has to make do with what they are--porter, fisherman, cook, executioner, farmer, and so on. Sons and daughters are mostly just First Daughter, Second Daughter, First Son, and so on. Sometimes they'd call a man 'fisherman who lives near the elm tree' or 'fisherman with bad eyes.' The monk shrugged and stifled a yawn. 'Ordinary Japanese

aren't allowed names. Whores give themselves names like Carp or Moon or Petal or Beel or Star. It's strange senor, but it's their law.'”¹⁷

ภาพชีวิตของสามัญชนในนวนิยายนั้นจะเป็นไปอย่างเรียบง่าย สวมเครื่องแต่งกายเรียบง่าย ชายฉู้ปุ่นมักนุ่งผ้าเตี่ยวซึ่งเป็นเรื่องธรรมดาในสายตาของคนฉู้ปุ่นทั่วไป คิงที่แบลคธอร์นรู้สึกประหลาดใจเมื่อเห็นคนสวนนุ่งเตี่ยวทำงาน “To his astonishment Blackthorne saw that the old man was naked but for a brief, narrow loincloth, hardly covering his organs.”¹⁸ ชาวฉู้ปุ่นยังนิยมสวมรองเท้าไม้หรือรองเท้าแตะซึ่งสานจากคันกก บางคนก็สวมถุงเท้าสีขาวด้วย แต่รองเท้าเหล่านี้ชาวฉู้ปุ่นจะถอดไว้ก่อนเข้าบ้านของตน

แม้เป็นสามัญชน ชาวฉู้ปุ่นก็ยังคงลักษณะนิสัยที่แสดงความอ่อนน้อมของคนโดยการค้อมศีรษะเคารพซึ่งกันและกัน ซึ่งตัวละครแบลคธอร์นก็ชื่นชมกับมารยาทเช่นนี้ของฉู้ปุ่น

นอกจากนี้แบลคธอร์นยังรู้สึกแปลกใจมากที่ชาวฉู้ปุ่นนำอุจจาระของมนุษย์มาทำเป็นปุ๋ยในการเพาะปลูกแม้ว่าจะส่งกลิ่นน่ารังเกียจไปทั่วบริเวณ แต่ไม่มีใครแสดงความรังเกียจออกมาให้เห็น เพราะทุกคนเห็นว่ามันมีประโยชน์ต่อพืชผลซึ่งเป็นอาหารของพวกเขา

“... And soon one of the peasants would gather the feces and mix it with water to fertilize crops. Human manure and urine were the only substantial source of fertilizer in the empire. There were few horses and bullocks, and no other animal sources at all. So every human particle was harbored and sold to the farmers throughout the land.”¹⁹

เมื่อนำการแบ่งสังคมแบบศักดินาออกเป็น 4 ชั้นหลักๆ ในนวนิยายเรื่อง *โชกุน* คิงที่มะริโกะอธิบายถึงลักษณะสังคมของฉู้ปุ่นให้กับแบลคธอร์นว่า นะกะมุระหรือทะอิโกไค้ได้ออกกฤษฎีกาห้ามชาวนามาเป็นทหารและพกอาวุธใดๆ และยังสร้างระบบสังคมแบ่งชนชั้นเพื่อควบคุมพลเมืองในอาณาเขต โดยมีซามูไรเป็นชนชั้นสูงสุดของสังคม

¹⁷ Clavell, *Shogun*, p. 235.

¹⁸ Ibid., p. 27.

¹⁹ Ibid., p. 533.

“... that almost the first thing the Taikō did when he became all powerful was to order all peasants to cease being soldiers and at once give up all weapons. The Taikō had forbidden them weapons forever and set up the immutable caste system that now controlled all the lives in all the empire: samurai above all, below them the peasants, next craftsmen, then merchants followed by actors, outcasts, and bandits, and finally at the bottom of the scale, the eta,....”²⁰

ลักษณะการแบ่งสังคมศักดินาโดยนิกะมุระหรือทะอิโก (อิเคะโยะมิในประวัติศาสตร์) ไม่ค่อยตรงกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์มากนัก เพราะอิเคะโยะมิเพียงแต่สร้างระบบชนชั้นชาวนาที่เรียกว่า“เฮยะกุโฌ” (byakushō) และชนชั้นนักรบที่เรียกว่า“บูชิ” และออกกฎหมายห้ามชาวนาทิ้งผืนนาไปประกอบอาชีพอื่นๆ มิฉะนั้นจะถูกลงโทษทั้งหมู่บ้าน ขณะเดียวกันก็ห้ามทหารละทิ้งเจ้านายของตนโดยไม่ได้รับอนุญาต²¹ ส่วนระบบสังคมศักดินาที่เป็นแบบแผนเช่นที่กล่าวในนวนิยายมีขึ้นในสมัยของอิเอะยะซุ ผู้ก่อตั้งรัฐบาล โชกุนโทะกุงะวะของคนที่เมื่อปี ค.ศ.1603 ซึ่งมีการบรรยายถึงการปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละชนชั้นไว้ในระเบียบการปกครองของอิเอะยะซุไว้ว่า “..ซามูไรเป็นผู้ที่ต้องรักษาความเป็นนักรบของตนเอาไว้เสมอแม้ในยามรบ...ชาวนาเป็นผู้ทำหน้าที่ผลิตข้าวเพื่อเลี้ยงประชากรของแผ่นดิน ดังนั้นไม่ว่าใครก็ตามก่อนกินข้าวปลาอาหารทุกครั้งก็ควรคำนึงถึงคุณความดีของบุคคลประเภทนี้ที่ทำหน้าที่เหมือนกับเส้นเลือดฝอยนำไปเลี้ยงร่างกาย ...พวกเขาฝ่ามือต่างๆก็ทำหน้าที่ผลิตสิ่งของจำเป็นเพื่อให้คนอื่นนำไปใช้.. ส่วนพวกพ่อค้าก็ต้องทำการแลกเปลี่ยนสินค้าเพื่อประชาชนจะได้ซื้อหาในสิ่งที่ตนต้องการ...”²² ดังนั้นการแบ่งสังคมศักดินาในนวนิยายยังคงคลาดเคลื่อนไปจากประวัติศาสตร์ แต่การให้ภาพชีวิตความเป็นอยู่ของสามัญชนและซามูไรน่าจะเป็นสิ่งที่ผู้ประพันธ์ได้จำลองออกมาจากข้อมูลทางประวัติศาสตร์

2.2 สถานภาพสตรีในสังคมญี่ปุ่น

สถานภาพของสตรีญี่ปุ่นในนวนิยายเรื่อง *โชกุน* จะคล้ายกว่าเพศชาย สตรีต้องมีลักษณะ

²⁰ Ibid., p. 52.

²¹ เพ็ญศรี กาญจโนมัย, *ญี่ปุ่นสมัยใหม่* (กรุงเทพฯ: เนติกุลการพิมพ์, 2538), หน้า 12.

²² ภิรมย์ พุทธรัตน์, *ซามูไร นักรบชนชั้นของญี่ปุ่น*, หน้า 165.

ว่านอนสอนง่าย เชื่อฟังสามีและไม่ดกเถียงสามีไม่ว่ากรณีใดๆ เพราะผู้ชายจะเป็นฝ่ายถูกเสมอ ดังที่ มะริโกะบอกกับแบลคธอร์นว่าไม่ต้องกล่าวคำขอโทษกับตน “Men don't apologize to ladies. Whatever they do is correct. At least, that is what we ladies believe.”²³ ผู้เป็นภรรยาต้องยอมรับในอำนาจของสามีทุกๆด้านและมีหน้าที่เพียงดูแลจัดการภายในบ้านและการใช้จ่ายเงิน ยิ่งไปกว่านั้น ภรรยาต้องเสียสละตนเองเพื่อความสุขของสามีผู้เป็นนักรบ บางครั้งรวมไปถึงคนรอบข้างด้วย ในขณะที่สามีกลับไปให้ความสำคัญกับเจ้านายของตนมากกว่าภรรยาและบุตรธิดา แต่ภรรยาต้องอดทนและทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อสามี ดังเช่นที่มารคาของมะริโกะต้องหาเงินมาช่วยสนับสนุนสามีตน ในการเลี้ยงดูกองทัพในอาณัติที่มีจำนวนมากนับเป็นพันๆนาย

“Every groat of my father's (Mariko) revenue went to his own vassal samurai and although, officially, he had only enough for four thousand warriors, by scrimping and saving and manipulating my mother saw that he led five thousand three hundred into battle to the glory of his lege lord. We, the family--my mother, my father's consorts, my brothers and sisters--we had barely enough to eat.”²⁴

เมื่อสามีมีเงินไม่เพียงพอ มารคาของมะริโกะต้องออกไปขายผมให้กับช่างทำวิกเพื่อแลกกับเงินที่จะนำไปใช้จ่ายในกิจธุระของสามีอันเป็นการรักษาเกียรติและศักดิ์ศรี และเป็นหน้าที่ของภรรยาญี่ปุ่นที่ต้องทำเช่นนั้น “Yes, there was not enough money for this feast, so my mother went to the wigmakers in Kyoto and sold them her hair. It was her duty to pay the bills and she paid.”²⁵ หรือแม้แต่ตัวมะริโกะซึ่งแต่งงานกับบันตะโระด้วยการจัดการของผู้ใหญ่ ทั้งๆที่มะริโกะไม่ได้รักชอบพอใดๆกับบันตะโระ หากแต่เป็นหน้าที่ของลูกที่ปฏิบัติตามความต้องการของพ่อแม่ แต่มะริโกะก็ต้องปฏิบัติตามหน้าที่ของภรรยาที่ดีด้วยการเคารพเชื่อฟังสามียิ่งกว่าสิ่งใด หรือฟูจิโกะซึ่งได้รับคำสั่งจากโทระนะงะให้เป็นภรรยาที่คอยรับใช้และรับคำสั่งของแบลคธอร์นอย่างไม่เต็มใจ แต่ฟูจิโกะก็ต้องปฏิบัติหน้าที่ของตน คือ การเป็นอนุภรรยาที่คอยรับใช้และรับคำสั่งของแบลคธอร์น ดังในฉากที่แบลคธอร์นสั่งให้ฟูจิโกะดูแลรักษาปิ่นของตนไว้เพราะยะบุห้ามแบลคธอร์นพกอาวุธปืนในบ้าน ซึ่งฟูจิโกะได้ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

²³ Clavell, *Shogun*, p. 328.

²⁴⁻²⁵ Ibid., p. 370.

สาเหตุที่หญิงญี่ปุ่นต้องอุทิศชีวิตให้กับสามีอย่างมากมานั้น เป็นเพราะยึดหลักในการปฏิบัติหน้าที่เป็นสำคัญ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการดำเนินชีวิตของชาวญี่ปุ่น ดังที่มะริโกะอธิบายให้กับแบลคธอร์นว่า เหตุที่มารดาของตนต้องอุทิศชีวิตเพื่อความสุขของสามีนั้นเป็นไปเพราะหน้าที่ มิใช่ความรักตามแบบชาวตะวันตกที่นับถือศาสนาคริสต์

“She must have loved him very much.’

‘Love is a Christian word, Anjin-san. Love is a Christian thought, a Christian ideal. We have no word for ‘love’ as I understand you to mean it. Duty, loyalty, honor, respect, desire, those words and thoughts are what we have, all that we need.’”²⁶

มะริโกะยังกล่าวอีกว่าชายญี่ปุ่นสามารถมีภรรยาบ่อยได้หลายคน แต่กระนั้นผู้หญิงญี่ปุ่นก็มีอิสระมากกว่าผู้หญิงตะวันตก เพราะสามารถเดินทางไปไหนมาไหนได้หรือปฏิเสธการขอแต่งงานจากฝ่ายชาย หรือขอหย่าขาดจากสามี และยังมีสิทธิในทรัพย์สินสมบัติของตน แต่ถ้าผู้หญิงคนใดถูกสามีขับไล่ออกจากบ้านก็จะได้รับความอับอายไปถึงครอบครัวของตน เพราะเมื่อหญิงคนนั้นกลับไปบ้านด้วยความอับอาย ครอบครัวอาจไม่รับเธอกลับเข้าบ้าน จึงทำให้ผู้หญิงชอบที่จะฆ่าตัวตายมากกว่าที่จะทนอยู่อย่างอับอาย ดังที่มะริโกะขอร้องให้แบลคธอร์นไม่ให้ปฏิเสธการรับฟูจิโกะมาเป็นภรรยาบ่อย เพราะจะทำให้ฟูจิโกะตกอยู่ในสภาพเช่นนั้น นอกจากนี้ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วจะไม่อยู่หรือพูดคุยกับชายหนุ่มสองต่อสองในที่รโหฐานเพราะถ้าความรู้ถึงสามีหรือบิดา หญิงคนนั้นจะถูกสำเร็จโทษจนถึงแก่ชีวิตทันที ส่วนหญิงสาวที่ยังไม่แต่งงานจะได้รับการลงโทษจากบิดาตามแต่บิดาเห็นชอบ

ภาพของสตรีในชนชั้นซามูไรที่ปรากฏในนวนิยายยังถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองของชายโดยการยกให้แต่งงานกับพันธมิตรของตน เช่น นะกะมุระหรือทะอิโกะกนึ่งสาวของคนให้แต่งงานกับโทระนะงะเพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติหรือการที่โทระนะงะฝ่าฝืนนโยบายของทะอิโกะที่ห้ามการแต่งงานระหว่างลูกหลานไคเมียว เพราะทะอิโกะเกรงจะเป็นการสร้างพันธมิตรทางการเมืองขึ้น แม้แต่มารดาของโทระนะงะก็ถูกบังคับให้หย่าขาดจากบิดาของโทระนะงะเพื่อไปแต่งงานกับชายอื่นด้วยเหตุผลของการเมืองเช่นกัน

²⁶ Ibid., p. 370.

ผู้ประพันธ์ยังได้เสนอภาพปัญหาผู้หญิงญี่ปุ่นระหว่างแม่สามีกับลูกสะใภ้ที่มักขัดแย้งกัน แม่สามีมักข่มขู่และกดขี่ภรรยาของลูกชายคน ในขณะที่ผู้เป็นลูกสะใภ้ต้องนั่งเงียบ ไม่ถกเถียงใดๆ เพราะในสังคมญี่ปุ่นผู้เป็นสะใภ้มีหน้าที่คอยเอาใจและปรนนิบัติแม่สามีทุกอย่างเสมือนเป็นทาสหรือคนรับใช้เพื่อให้เป็นที่โปรดปราน ไม่เช่นนั้นจะถูกเกลียดชังและไม่พึงปรารถนาจากญาติฝ่ายสามี เช่นที่แม่ของโอะมิโกะไม่พอใจและตำหนิโอะริผู้เป็นภรรยาของลูกชายว่าบกพร่องในการทำหน้าที่ ทำให้เบลครอร์นเกิดความสงสัยในความสัมพันธ์ระหว่างแม่สามีกับลูกสะใภ้ของชาวญี่ปุ่นที่เป็นไปอย่างไม่เป็นมิตร มะริโกะจึงต้องชี้แจงถึงความขัดแย้งระหว่างแม่สามีและลูกสะใภ้ว่า ไม่ว่าจะเกิดจากสาเหตุอะไร แม่สามีมักเป็นฝ่ายถูกเสมอ

“A wife's mother-in-law can do no wrong-after all, Anjin-san, the parents choose the wife in the first place and what father would choose without first consulting his own wife? Of course, the daughter-in-law has to obey, and the son always does what his mother and father want.”²⁷

เมื่อนำเรื่องราวของสถานภาพและบทบาทของสตรีญี่ปุ่นในนวนิยายไปเปรียบเทียบกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ซึ่งกล่าวถึงสตรีในคริสต์ศตวรรษที่ 12-19 อันเป็นช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครอง สถานภาพและบทบาทของสตรีในช่วงยุคสมัยนี้ได้ถูกลดลงจากบรรทัดฐานของสังคมสมัยนักรบให้ด้อยกว่าเพศชายอย่างเห็นได้ชัด โดยความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยาจะเป็นไปในลักษณะนายกับบ่าว ภรรยาทำหน้าที่เพียงรับใช้สามีและญาติฝ่ายสามีอย่างขยันและอดทน หากสตรีใดถูกสามีหย่าขาดมักจะได้รับความอับอายเป็นอย่างยิ่ง ครอบครัวเค็มอาจไม่รับกลับเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะสังคมในช่วงสมัยนี้โดยเฉพาะสมัยโทะกุงะวะ (ค.ศ.1603-1867) รับผิดชอบความเชื่อพุทธศาสนาและลัทธิขงจื้อที่ยกย่องเพศชายในฐานะเป็นผู้นำและสืบทอดวงศ์ตระกูล ส่วนเพศหญิงถือเป็นเพศที่มีบาปหนาและโง่เขลาเบาปัญญา จึงมีบทบาทได้เพียงแค่นับสนุนชายด้วยการดูแลที่อยู่อาศัย อาหารการกิน และกำเนิดทายาท อีกทั้งลัทธิบูชิโอยังมีส่วนช่วยลดสถานภาพของสตรีในสังคมญี่ปุ่นให้นักรบให้ความสำคัญกับเจ้านายโดยมองข้ามภรรยาและบุตรธิดา ซึ่งนักรบที่ไม่มีความรักให้กับภรรยาหรือว่าคู่รักถือว่าเป็นชายในอุดมคติ ในขณะที่สตรีกลับต้องอุทิศตนเพื่อความสุขของสามีและญาติพี่น้องฝ่ายสามีด้วยกิริยามารยาทที่นุ่มนวลอ่อนโยน โดยยึดคติให้บริการสามีและไม่สนใจตัวเอง

²⁷ Ibid., p. 655.

สตรีในสมัยนั้นยังถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างอำนาจและขยายอำนาจให้กับพวกโคเมียวโดยการแต่งงานการเมือง ซึ่งสตรีไม่สามารถปฏิเสธได้เลย และการแต่งงานการเมืองทำให้สตรีต้องตกอยู่ในฐานะเป็นตัวประกันเป็นทาสคนใดคนหนึ่งและสายลับให้กับแคว้นของตน ซึ่งทำให้สตรีมักไม่ได้รับความไว้วางใจจากสามีและอาจถูกประหารชีวิตเมื่อใดก็ได้

บทบาทของสตรีในปลายศตวรรษที่ 16 ยิ่งแสดงให้เห็นว่าสตรีเพศคือน่าชื่นชมมาก เพราะสตรีมีหน้าที่ให้บริการความสุขทางเพศแก่ชาย เช่น เป็นภรรยา นางบำเรอและซัคนายกชั้นในแหล่งโสเภณีซึ่งอิสระโยคะมิอนุญาตให้มีการเปิดแหล่งโลกีย์ขึ้นเป็นครั้งแรกในเมืองเกียวโต และในสมัยโทกุงะวะก็ได้สืบต่อนโยบายดังกล่าว สตรีในสมัยนั้นจึงมีบทบาทในการตอบสนองความต้องการของผู้ชายโดยไม่สามารถปฏิเสธความต้องการนั้น และต้องให้บริการต่อผู้ชายในค่านต่างๆ อยู่ในความควบคุมของผู้ชายตลอดเวลาและไม่เป็นอิสระ เมื่อเป็นเด็กต้องอยู่ในความดูแลของบิดา เมื่อแต่งงานก็ต้องเชื่อฟังสามี เมื่อเป็นหม้ายก็ต้องอยู่ภายใต้การปกป้องของลูกชาย

การให้รายละเอียดเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทสตรีญี่ปุ่นในนวนิยายนั้น มีความแตกต่างไปจากประวัติศาสตร์บางประการคือ เรื่องการหย่าร้างและการมีสิทธิในทรัพย์สินของผู้หญิง เพราะสามีจะเป็นผู้ที่ขอทำการหย่าจากภรรยาได้ง่ายกว่าซึ่งภรรยาที่ขอหย่าหรือถูกหย่าจากสามีจะถือว่าเป็นสิ่งที่น่าละอายเป็นอย่างยิ่ง “ภรรยาที่ไม่สามารถทนชีวิตในครอบครัวของสามีได้นั้น ควรจะไปฆ่าตัวตายดีกว่า และถ้ายังกล้าที่จะกลับไปบ้าน พ่อแม่ของเธอควรจะไปไล่ให้เธอไปฆ่าตัวตาย”²⁸ ส่วนสิทธิในการครอบครองทรัพย์สินและที่ดินของผู้หญิงนั้นสูญเสียไปตั้งแต่สมัยมุโรมะชิ (Muramachi: 1392-1490) โดยทรัพย์สินทั้งหมดจะตกเป็นของบุตรชายคนโต สตรีจึงต้องอาศัยการอุปถัมภ์เลี้ยงดูจากสามี และจะไม่สามารถดูแลพึ่งพาตัวเองได้เมื่อถูกสามีทอดทิ้ง²⁹

สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งในเรื่องสถานภาพสตรีญี่ปุ่นในนวนิยายคือ การเสนอบทบาทของผู้หญิงให้มีลักษณะเป็นวีรสตรี มีความฉลาดและกล้าหาญเฉกเช่นบุรุษ ถึงขนาดกำหนดบทบาท

²⁸ อ้างตามพิพาคา ยังเจริอู, *โลกทัศน์ของสตรีญี่ปุ่นยุคเทคโนโลยี: ความสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงจากสมัยเอจิโด* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), หน้า 67.

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 43-74.

บาทของตัวละครหญิงให้เป็นชาмуไรซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ตรงกับความเป็นจริงในประวัติศาสตร์ ดังที่เห็นได้จากบทบาทของมะริโกะซึ่งเป็นตัวละครสำคัญตัวหนึ่งในนวนิยาย ผู้ประพันธ์ได้กำหนดให้มะริโกะไม่เพียงแต่เป็นภรรยาชาмуไรบัณฑิตโรเท่านั้น แต่ยังเป็นชาмуไรผู้รับใช้โทะระนะงะเช่นเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของตัวละครมะริโกะ “I am Japanese, a Christian yes, but first I am samurai.”³⁰ มะริโกะยังได้อธิบายให้กับแบลคธอร์นว่าทั้งหญิงและชายต่างเป็นชาмуไรที่รับใช้เจ้านายของคนท่าเทียบกัน

“I (Blackthorne) thought only men were samurai.’

‘Oh, no, Anjin-san. Men and women are equally samurai, warriors with responsibilities to their lords. My mother was true samurai, her dutifulness to her husband exceeded everything.’”³¹

ด้วยเหตุนี้ตัวละครมะริโกะต้องปฏิบัติตนเช่นเดียวกับชายที่ปฏิบัติตามหลักบูชิโด คือมีความจงรักภักดีต่อเจ้านาย อคทนและไม่หวั่นเกรงต่อความตาย ซึ่งสตรีจะได้รับการฝึกฝนให้ใช้อาวุธเช่นดาบและหอก หรือแม้แต่การใช้มีดเล็กที่จะเก็บไว้อย่างมีดซิดโนโอบิและนำออกมาใช้ได้ทันทีแบลคธอร์นก็เคยเห็นมะริโกะสามารถใช้ดาบได้อย่างชำนาญ

“He (Blackthorne) had watched her, standing at the ambush, in her hands the long killing sword that was almost as tall as herself, ready to fight to the death for Toranzga. He had seen her use the sword one, expertly, (...) There was still blood on her kimono now and it was torn in places and her face was dirty..”³²

นอกจากนี้ตัวละครหญิงที่มีบทบาทเป็นชาмуไรตามการสร้างสรรคของผู้ประพันธ์ยังสามารถออกไปร่วมรบกับบิดาหรือสามี และทำหน้าที่ปกป้องเจ้านายของคนได้เช่นกัน “Of course, some women are more warlike than others and enjoy going into battle with their husbands or

³⁰ Clavell, *Shogun*, p. 277.

³¹ Ibid., p. 371.

³² Ibid., p. 382-83.

fathers.”³³ ผู้ประพันธ์ยังให้ภาพของมะริโกะและตัวละครหญิงอื่นๆมีความกล้าหาญและกล้าเผชิญกับความตาย ดังเห็นได้ในฉากที่มะริโกะนำคิริและชะสุโกะภรรยาน้อยของโทะระนะงะออกจากปราสาทโอซากา แต่ได้รับการขัดขวางจากทหารของอิมิโคะ เมื่อไม่สามารถปฏิบัติภารกิจตามคำสั่งของเจ้านายคนใดสำเร็จ มะริโกะจึงตัดสินใจกระทำอัตวินิบาตกรรมหรือเซปปุกุด้วยการเชือดคอตนเอง ทำให้อิมิโคะต้องยอมทำตามความต้องการของมะริโกะ เพราะเกรงว่าการฆ่าตัวตายของมะริโกะจะปลุกระคมภรรยาของซามูไรต่างๆที่เป็นตัวประกันในปราสาทโอซากา หรือแม้แต่ในฉากที่นินจาตบเข้ามาปราสาทโอซากาเพื่อลักพามะริโกะ ตัวละครมะริโกะกลับไม่หวาดหวั่นใดๆและยอมสละชีวิตตนตามวิถีทางของซามูไรที่จะไม่ยอมให้ศัตรูจับตัวได้ “... , but she had pressed back against the iron and called out firmly, ‘I, Toda Mariko, protest this shameful attack and by my death--’”³⁴ แม้แต่ตัวละครหญิงชราอะทังซุที่อยู่ในร่วมเหตุการณ์นั้นก็แสดงความกล้าหาญด้วยการสละชีวิตตนเอง เพื่อประท้วงที่มะริโกะต้องมาตายโดยไม่ได้รับการช่วยเหลือหรือคุ้มครองใดๆ นอกจากนี้มีการเสนองานของสตรีผู้เป็นภรรยาของซามูไรและโคเมียว เช่น ภรรยาของโอะมิและยะบุทึคยอมให้คำปรึกษาแก่สามีได้อย่างยอดเยี่ยม โดยเฉพาะมะริโกะที่ให้คำแนะนำแก่โทะระนะงะได้อย่างชาญฉลาด ถึงขนาดที่โทะระนะงะอธิษฐานให้มะริโกะได้กลับมาเกิดเป็นผู้หญิงอีกครั้งเพราะเป็นสตรีที่มีค่ามากกว่าบุรุษ

“Ah, Mariko, he thought, what a wonderful lady you are. (...) I hope your spirit’s just awaiting Budhha’s forty days for rebirth somewhere here. I pray your spirit comes into my family. Please. But, again as a lady--not as a man. We could not afford to have you as a man. You’re much too special to waste as a man.”³⁵

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า การสร้างตัวละครหญิงเช่นมะริโกะหรือฟูจิโกะเป็นซามูไรนั้นไม่ตรงกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ เพราะไม่ปรากฏบทบาทของสตรีญี่ปุ่นในสมัยใดได้เป็นซามูไร เช่นเดียวกับชาย มีเพียงการกล่าวถึงสตรีที่อยู่ในชนชั้นซามูไรจะได้รับการฝึกฝนศิลปะการต่อสู้และป้องกันตัวให้มีน้ำใจเด็ดเดี่ยวเยี่ยงซามูไรชายทั้งหลาย ก่อนถึงวัยที่จะแต่งงานบุตรสาวของซามูไรจะเรียนรู้การทำงานทุกอย่างที่เป็นงานของผู้ชาย และเมื่อแต่งงานแล้วก็มิได้เป็นเพียงภรรยาของนักรบและ

³³ Ibid., p. 383.

³⁴ Ibid., p. 1072.

³⁵ Ibid., p. 1144.

ผู้ปรุงอาหารสำหรับครอบครัวเท่านั้น แต่ต้องพร้อมที่จะสู้รบเคียงบ่าเคียงไหล่กับสามีได้ตลอดเวลาในกรณีจำเป็น และหากมีสถานการณ์บังคับ หญิงนั้นก็สามารถฆ่าตัวตายได้อย่างชานีชานาญด้วยการตัดเส้นโลหิตใหญ่โดยมีค้อนเล่มเล็กๆที่พกติดตัวอยู่เสมอ เรียกว่า"คะอิเคน" (kai-ken)³⁶

การให้ภาพของสตรีที่มีความเก่งกาจเช่นนุรุมาในนวนิยายน่าจะเป็นการนำบทบาทของสตรีญี่ปุ่นในสมัยคัมภีร์ที่มีอิสระและโอกาสในการพัฒนาศักยภาพและความเข้มแข็งของตน อีกทั้งมีสิทธิในการครอบครองหรือยกทรัพย์สินให้แก่บุตรสาว ซึ่งมีเอกสารในสมัยคัมภีร์บ่งบอกให้เห็นว่าสตรีที่ร่ำรวยและเป็นอิสระหลายคนมีอำนาจอยู่ในท้องถิ่นของตน³⁷ และในสมัยนี้ก็มีสตรีที่มีชื่อเสียงในการรบเช่น ทะอิระ ฮันงะกุ (Taira Hangaku) ซึ่งมีชื่อเสียงในเรื่องการยิงธนู หรือโทะโมะเอะ โทเกเซน (Tomoe Gosen) ซึ่งมีส่วนร่วมในการรบเคียงบ่าเคียงไหล่กับนุรุมาเพื่อปกป้องปราสาทของตนจากการโจมตีของศัตรู³⁸ แต่เมื่อสังคมเปลี่ยนไปเป็นระบบศักดินา สถานะและกิจกรรมของสตรีก็ถูกลดลงอย่างมาก เพราะมีการรับคำสอนของลัทธิขงจื้อใหม่ที่จำกัดบทบาทผู้หญิงให้เป็นเพียงผู้ให้กำเนิดทายาทนักรบ และเป็นเครื่องมือทางการเมืองของเพศชาย ดังนั้นการให้ภาพของสตรีที่เก่งกล้าและเป็นนักรบในนวนิยายเป็นการสร้างสรรค์ขึ้นของผู้ประพันธ์โดยขัดแย้งกับประวัติศาสตร์อย่างชัดเจน

2.3 กำเนิดเกอิชา

นอกจากภาพของสตรีชนชั้นซามูไร ผู้ประพันธ์ยังได้เสนอภาพชีวิตของโสเภณีญี่ปุ่น ซึ่งถูกขายมาตั้งแต่ยังเป็นเด็ก เพราะครอบครัวมีความยากจนและคนญี่ปุ่นก็ให้ความสำคัญกับลูกชายในฐานะที่เป็นผู้สืบสกุลมากกว่าเด็กหญิง เช่น ตัวละครหญิงซึ่งถูกพ่อแม่ขายมาเป็นนางโลมเพียงเพื่อแลกกับข้าวสารในการประทังชีวิตครอบครัว หญิงโสเภณีที่มีระดับจะได้แต่งกายสวยงามและได้รับการอบรมในการให้บริการที่น่าพอใจแก่ลูกค้า เหล่านางโลมยังถูกขนานนามว่าเป็น 'สุภาพสตรีแห่งโลกคันหลิว' (Lady of the Willow World) เหตุที่เรียกเช่นนั้นเพราะหญิงสาวมีความสวยงามเปรียบได้กับคันหลิว "Oh, they're called that because the ladies are supposed to be as grace as willows.

³⁶ ภิรมย์ พุทธรัตน์, *ซามูไร นักรบชนชั้นของญี่ปุ่น*, หน้า 217.

³⁷ Elizabeth Powers, ed., *Women in Changing Japan* (USA: Westview Press, 1976), p. 8.

³⁸ Elizabeth Kanematsu, *Women in Society: Japan* (Singapore: Times Books International, 1993), p. 15.

Sometimes it's the Floating World, because they're linked to lilies floating in a lake."³⁹ นางโคมเหล่านี้จะมีความหวังอยู่เสมอว่า จะมีชายคนรักมาไถ่ตัวเธอและพาเธอกลับไปใช้ชีวิตเช่นหญิงญี่ปุ่นทั่วไป ดังที่คิคุปรารถนาที่จะเป็นภรรยาของซามูไรและให้กำเนิดบุตรชาย

ด้วยเหตุที่สำนักนางโคมตั้งอยู่อย่างกระจัดกระจาย เกียวโกะซึ่งเป็นแม่เฒ่าของคิคุได้เสนอต่อโทระนะเงะให้รวบรวมโรงน้ำชาหรือสำนักนางโคมเหล่านั้นมาไว้ในสถานที่เดียวกันเพื่อสะดวกแก่การควบคุมและเก็บภาษี ซึ่งโทระนะเงะก็เห็นด้วย เกียวโกะยังเสนอให้แบ่งนางโคมออกเป็น 2 ประเภทคือ ผู้หญิงสำหรับการหลับนอน และหญิงเกอิชาซึ่งต้องมีความสามารถในทางศิลปะ เช่น การขับร้องและเล่นดนตรีเพื่อความบันเทิงแก่ผู้ที่มาเที่ยวเพียงอย่างเดียว

"I believe two classes of Ladies should be created. First, courtesans, as always-amusing, happy, physical. Second, a new class, perhaps gei-sha could describe them: Art Persons--persons dedicated solely to art. Gei-sha would not be expected to go to the pillow as part of their duty. They would solely be entertainers, dancers, singers, musicians--specialists--and so give themselves exclusively to this profession. Let gei-shas entertain the minds and spirits of men with their beauty and grace and their artistry. Let courtesans satisfy the body with beauty, grace, and equal artistry."⁴⁰

เรื่องกำเนิดเกอิชาในนวนิยายมีความแตกต่างจากประวัติศาสตร์กล่าวคือในประวัติศาสตร์กล่าวถึงชายญี่ปุ่นชื่อ โฉจิ จินเอมอน (Shoji Jin-e-mon) ผู้เป็นเจ้าของโรงน้ำชาและสำนักนางโคมได้เสนอต่ออิเอะยะซุให้มีการรวมสำนักนางโคมและโรงน้ำชาต่างๆมาไว้ในสถานที่แห่งเดียวกัน โดยในปี ค.ศ.1612 จินเอมอนได้เรียกประชุมเจ้าของสำนักนางโคมต่างๆ เพื่อเสนอความคิดที่จะขออนุญาตรัฐบาลโชกุนในการเปิดสำนักนางโคมในย่านเดียวกัน ดังนั้นจินเอมอนจึงทำการคัดเลือก นางโคมแปดคนให้แต่งกายด้วยสีแดงคอยบริการน้ำชาแก่คณะของอิเอะยะซุ เมื่อขบวนเกี้ยวของ อิเอะยะซุมาหยุดแถวโรงน้ำชา อิเอะยะซุได้เห็นภาพนั้นเกิดความสนใจและไต่ถาม จึงเป็นโอกาสให้จินเอมอนยื่นข้อเสนอของตนแม้ว่าจะไม่ประสบความสำเร็จในทันที แต่ห้าปีผ่านไปก็ได้รับการตอบสนอง

³⁹ Clavell, *Shogun*, p. 679.

⁴⁰ Ibid., p. 747.

จากรัฐบาลโชกุนโทกุงะวะ ซึ่งเป็นช่วงเวลาหลังจากที่อิเอะยะซุเสียชีวิตไปได้ 1 ปี อย่างไรก็ตามก็มีการ
อนุวัติก็เป็นแนวความคิดของอิเอะยะซุนั่นเอง⁴¹

2.4 ศาสนาและปรัชญาญี่ปุ่น

ใน โชกุน ชาวญี่ปุ่นส่วนมากนับถือศาสนาพุทธนิกายเซนพร้อมไปกับชินโต ยกเว้น
ชาวญี่ปุ่นบนเกาะคีวชูที่นับถือศาสนาคริสต์ ศาสนาพุทธนิกายเซนเข้ามาประเทศญี่ปุ่นโดยพระเซนชื่อ
เอะอิชะอิ (Eisai)เมื่อ 500 ปีก่อน(ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 12) นิกายเซนเน้นในเรื่องการทำสมาธิเพื่อ
เข้าถึงการรู้แจ้งถึงความจริงและสอนให้มีความอดทน(tolerance) ดังเช่น โทะระนะงะที่ปฏิบัติตนตาม
หลักของเซนในเรื่องความอดทนและควบคุมอารมณ์ของคนให้สงบนิ่งแม้ว่าตกในสถานการณ์ที่ลำบาก
“Zen Buddhism was self-disciplining it relied heavily on self-help and meditation to find
Enlightenment. Most samurai belonged to the Zen Buddhist sect, since it suited, seemed almost to
be designed for, a proud, death-seeking warrior.”⁴²

ศตวรรษได้สอดแทรกความคิดความเชื่อของชาวญี่ปุ่นในเรื่องของกรรมหรือการมี
(Karma-ภาษาอินเดีย) โดยอธิบายผ่านตัวละครต่างๆคั้งมีเนื้อหาใจความว่า กรรมเป็นส่วนหนึ่งของ
ปรัชญาศาสนาพุทธ หมายถึงโชคชะตาชีวิตของบุคคลที่ถูกกำหนดด้วยผลแห่งการกระทำในชาติภพ
ก่อน หากทำกรรมดีย่อมส่งผลให้ได้ดีในชาตินี้ ส่วนกรรมชั่วก็ให้ผลในทางตรงกันข้ามและการกระทำ
ใดๆในชาตินี้ย่อมจะส่งผลต่อการเกิดชาติต่อไป ศาสนาพุทธเชื่อว่ามนุษย์จะเวียนว่ายตายเกิดเพื่อเรียนรู้
ความทุกข์และความอดทนโดยผ่านชีวิตต่างๆจนกลายเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ เข้าสู่แดนพระนิพพาน
อันเป็นสถานที่ที่เงียบสงบอย่างแท้จริงและไม่ทุกข์ทรมานจากการเวียนว่ายตายเกิด ตัวละครมะริโกะ
ได้บรรยายให้กับเบลครอร์นว่า ชาวญี่ปุ่นมีความเชื่อในการเวียนว่ายตายเกิดเป็นอย่างดี“Bud-
dhists believe that we have many births and rebirths, Anjin-san. Until at length we become
perfect and reach nirvana--heaven.”⁴³ ด้วยความเชื่อนี้ทำให้โทะระนะงะเชื่อว่าเป็นเพราะกรรมที่นำ

⁴¹ Segawa Celilia Siegle, *Yoshiwara: the glittering world of the Japanese courtesans*
(USA: University of Hawaii Press, 1993), pp. 20-23.

⁴² Clavell, *Shogun*, p.48.

⁴³ Ibid., p. 326.

แบลครอรันมาญี่ปุ่น หรือเหตุการณ์ที่มะริโกะต้องเสียชีวิตด้วยระเบิดก็เชื่อว่าเกิดจากการกระทำนั้นเอง ความเชื่อในเรื่องกรรมได้สะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติของชาวญี่ปุ่นที่ดำรงชีวิตและยอมรับกับสภาพต่างๆที่เกิดขึ้น โดยคำนึงถึงแต่ปัจจุบันและปล่อยให้สิ่งต่างๆดำเนินไปตามที่มันควรจะเป็น ไม่ไปกังวลกับอดีต ซึ่งมะริโกะได้เตือนสติแบลครอรันให้รู้จักปล่อยวาง ไม่หมกมุ่นกับปัญหาต่างๆจนไม่มีความสุข

“Leave the problems of God to God and *karma* to *karma*. Today you're alive and here and honored, and blessed with good fortune. Look at this sunset, it's beautiful, *neh*? This sunset exists. Tomorrow does not exist. There is only now. Please look. It's so beautiful and it will never happen ever again, never, not this sunset, never in all infinity. Lose yourself in it, make yourself one with nature and don't worry about *karma*, yours, mine, or that of the village.”⁴⁴

ตัวละครแบลครอรันเองก็ค่อยๆเรียนรู้หลักปรัชญาของชาวญี่ปุ่น ดังจะเห็นได้ในฉากที่ตัวละครโทระนะงะ มะริโกะและแบลครอรันได้ประสบกับแผ่นดินไหวจนเกือบเสียชีวิต ทำให้แบลครอรันได้เข้าใจถึงสภาวะกรรมที่มนุษย์ต้องเผชิญอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ซึ่งโทระนะงะได้อธิบายเกี่ยวกับการกระทำให้แบลครอรันว่าการกระทำเป็นเบื้องต้นของความรู้นำไปสู่ความอดทนต่อสิ่งร้ายต่างๆ

“He (Toranaga) says, ‘Good, Anjin-san. Karma is the beginning of knowledge. Next is patience. Patience is very important. The strong are the patient ones, Anjin-san. Patience means holding back your inclination to the seven emotions: hate, adoration, joy, anxiety, anger, grief, fear. If you don't give way to the seven, you're patient, then you'll soon understand all manner of things and be in harmony with Eternity.’”⁴⁵

คามซ้อเท็จจริงในประวัติศาสตร์ พุทธศาสนานิกายเซนมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของ

⁴⁴ Ibid., p. 499.

⁴⁵ Ibid., p. 649

ชาวญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก เขามีปรัชญาความเชื่อถือสำคัญที่ว่า “สรรพสิ่งทั้งหลายในโลกมิได้เป็นของใคร มันมีทั้งความมีชีวิตคนและไม่มีตัวตนในเวลาเดียวกัน สำหรับการปฏิบัติทางกายภาพทุกอย่างของมนุษย์นั้น ไม่ใช่การปฏิบัติเพื่อตนเองและเพื่อใครทั้งสิ้น แต่เป็นการปฏิบัติเพื่อความว่างเปล่าแห่งความเวียนว่ายตายเกิดที่ไม่มีจุดคงที่แน่นอน”⁴⁶ ด้วยความเชื่อนี้ทำให้เหล่าชาмуไรไม่หวาดหวั่นต่อความตาย เพราะการมีชีวิตอยู่หรือการตายไปไม่มีอะไรที่แตกต่างกัน แต่เขาไม่ได้คำนึงถึงกฎแห่งกรรมแต่อย่างใด ทั้งๆที่การฆ่าเป็นข้อห้ามสำคัญในพุทธศาสนา แต่ชาмуไรที่ยึดมั่นก็ถือว่าการฆ่าเป็นเพียงการกระทำที่ถึงจุดแห่งการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพเท่านั้น⁴⁷ ทำให้พวกเขาไรใช้ดาบและธนูสังหารผู้อื่นโดยไม่เกรงกลัวบาป ดังที่ปรากฏในนวนิยายว่าตัวละครชาмуไรทุกคนจะฆ่าฟันกัน หรือแม้แต่ฆ่าตัวตายโดยไม่แสดงอาการยินดียินร้ายหรือหวาดกลัวใดๆ เขาเป็นนิกายที่ชนชั้นนักรบให้ความศรัทธาเชื่อมั่นและมีอิทธิพลต่อความคิดความเชื่อของคนญี่ปุ่น เช่นเดียวกับพุทธศาสนานิกายอื่นๆ เขาเน้นเรื่องการเรียนรู้ถึงความจริงที่เรียกว่า “ซะโตะริ”(satori) ที่มาจากการไตร่ตรองใคร่ครวญของผู้ปฏิบัติเองอันจะนำไปสู่การหลุดพ้นทั้งทางด้านศีลธรรม จิตใจและพุทธปัญญา

เขายังได้รวมตัวกับความเชื่อถือและการปฏิบัติในลัทธิเต๋า แต่ไม่ได้คำนึงถึงคำสอนที่ให้สละโลกและห่างเหินจากการเป็นผู้ผลิตเช่นเดียวกับเต๋า⁴⁸ ดังที่ปรากฏในนวนิยายโทระนะงะได้ใช้หลักของลัทธิเต๋าไปพร้อมกับเขา

“Now sleep. *Karma is karma*. Be thou of Zen. Remember, in tranquility, that the Absolute, the Tao, is within thee, that no priest or cult or dogma or book or saying or teaching or teacher stands between Thou and It. Know that Good and Evil are irrelevant, I and Thou irrelevant, Inside and Outside irrelevant as are Life and Death. Enter into the Sphere where there is no fear of death nor hope of after life, where thou art free of the impediments of life or the needs of salvation. Thou art thyself the Tao. Be thou, *now*, a rock against which the waves of life rush in vain..”⁴⁹

⁴⁶ ภิมย์ พุทธรัตน์, *ชาмуไร นักรบชนชั้นของญี่ปุ่น*, หน้า 56.

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 58.

⁴⁸ โคเซคซ์ ที.สุสุกิ, *เขากับวัฒนธรรมญี่ปุ่น* แปลจาก *Zen and Japanese Culture* โดย ชานงค์ ทองประเสริฐ (กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2518), หน้า 3.

⁴⁹ Clavell, *Shogun*, p. 622.

"เต๋า" เป็นลัทธิที่เข้ามาญี่ปุ่นพร้อมกับวัฒนธรรมจีน โดยมีบทบาททางด้านความคิด ความเชื่อในญี่ปุ่นในเรื่องของความเป็นอมตะ การศึกษาอายุวัฒนะ การทำนายทายทักจากการศึกษา โหราศาสตร์และดาราศาสตร์ และการเล่นแร่แปรธาตุ ลัทธิเต๋ายังได้เข้ามาผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมของญี่ปุ่นได้อย่างดี จนแยกไม่ออกว่าข้อใดมาจากลัทธิเต๋าหรือข้อใดมาจากความเชื่อดั้งเดิม⁵⁰

พุทธศาสนานิกายเซนยังทำให้พวกเขามุมไร้มิชีวิตอยู่อย่างสมถะไม่ฟุ้งเฟ้อเพียงที่จะเห็นได้จากตัวละครชาวมุไรทุกตัวจะไม่ได้คิดถึงการสร้างฐานะให้กับตัวเองและครอบครัว หากแต่เป็นการคิดถึงการรบและต่อสู้เพื่อเจ้านายและประเทศชาติ แม้แต่โทะระนะงะซึ่งเป็นผู้นำกองทัพยังแต่งกายและกินอยู่อย่างเรียบง่ายและใช้จ่ายอย่างประหยัด "This clue, added to his (Blackthorne) own observations--that Toranaga's clothes were as simple as his food, and his style of living little from that of an ordinary samurai--..."⁵¹

นอกจากพุทธศาสนานิกายเซน ชาวญี่ปุ่นยังนับถือศาสนาชินโตซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของชาวญี่ปุ่น "ชินโต" มีความหมายถึงวิถีทางของเทพเจ้าและเป็นแก่นสำคัญของความเป็นญี่ปุ่น คังที่มะริโกะได้อรรถาธิบายให้แบลคธอร์นว่าชินโตผูกพันกับคนญี่ปุ่นนับแต่กำเนิด

"Shinto is the essence of Japan and the Japanese, and though it possesses neither theology nor godhead nor faith nor system of ethics, it is our justification for existence. Shinto is a nature cult of myths and legends in which no one believes whole-heartedly, yet everyone venerates totally. A person is Shinto in the same way he is born Japanese."⁵²

มะริโกะยังกล่าวถึงความเชื่อเรื่องกะมิ(เทพเจ้า)ในศาสนาชินโตที่เชื่อว่ามนุษย์จะกลายเป็นกะมิเมื่อสิ้นชีวิต แม้แต่ตามต้นไม้ ก้อนหิน พืช ตำราและภาพเขียนก็มีกะมิสิงสถิตย์อยู่ "...a human becomes a *kami* after death but a tree or rock or plant or painting is equally a *kami*. *Kami* are venerated, never worshipped. They exist between heaven and earth and visit this Land of

⁵⁰ ทิทาคา ยังเจริอู, *ประวัติอารยธรรมญี่ปุ่น* (กรุงเทพฯ: สมาคมนักเรียนเก่าญี่ปุ่น, 2535), หน้า 35.

⁵¹ Clavell, *Shogun*, p. 715.

⁵² *Ibid.*, p. 652-53.

the God or leave it, all at the same time.”⁵³ ในบ้านชาวญี่ปุ่นจึงตั้งศาลให้คะมิสถิตย์อยู่เพื่อดูแลคุ้มครองบ้าน หรือแม้แต่ในท้องทุ่งนาก็มีการตั้งศาลให้คะมิเช่นกัน ในเรื่องเกี่ยวกับเรื่องคะมิ ตามหลักฐานข้อเท็จจริงที่ได้บันทึกไว้ในประวัติศาสตร์กล่าวว่า ความเชื่อในคะมินั้นเป็นความเชื่อที่เกิดจากธรรมชาติและปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ โดยคนญี่ปุ่นโบราณเชื่อว่าคะมิซึ่งมีอำนาจเร้นลับเหนือธรรมชาติคลั่งบันดาลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่างๆเหล่านี้ โมะโตะโอะริ โนะรินะงะ (Moto-ori Norinaga) นักปราชญ์ในสมัยศตวรรษที่ 18 ให้นิยามความหมายของคะมิสรุปได้ว่าคะมิหมายถึงเทพเจ้าทั้งหมดที่อยู่ในสวรรค์และในโลกมนุษย์ คะมิก็คือวิญญาณที่ได้รับการสักการะบวงสรวงตามวิหารต่างๆ มนุษย์ สัตว์ทุกชนิด ต้นไม้ พืชพรรณ ภูเขา มหาสมุทรล้วนสามารถเป็นคะมิได้⁵⁴

คะมียังเป็นส่วนประกอบหนึ่งที่สร้างให้ชินโตเป็นศาสนาที่สมบูรณ์ โดยตามตำนานของศาสนาชินโตที่ปรากฏในโคะจิกิ (Kojiki) และ นิฮอนโชกิ (Nihon Shoki) ซึ่งจัดเป็นหนังสือประวัติศาสตร์สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ราชวงศ์ญี่ปุ่นเขียนขึ้นในปี ค.ศ.712 และ 720 ตามลำดับ ได้กล่าวถึงการกำเนิดของคะมิต่างๆรวมทั้งเทพผู้เป็นต้นกำเนิดของราชวงศ์จักรพรรดิ การกล่าวถึงเรื่องราวต่างๆในตำนานของชินโตนี้ จึงทำให้คะมิและจักรพรรดิญี่ปุ่นไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ศาสนาชินโตจึงผูกพันกับสถาบันจักรพรรดิอย่างแน่นแฟ้น⁵⁵ และมีบทบาทสำคัญต่อการวางรากฐานวัฒนธรรมของญี่ปุ่น โดยมีแนวความคิดที่เน้นความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างมนุษย์เทพเจ้า(คะมิ)กับธรรมชาติ ชินโตจึงส่งเสริมประเพณีการทำใจ-กายให้บริสุทธิ์ (purification) อันเป็นคุณธรรมดั้งเดิมของญี่ปุ่น และประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและความเชื่อถือในเรื่องไสยศาสตร์ต่างๆ ชินโตยังมีสาระสำคัญเช่นเดียวกับเซนคือการเสียสละเพื่อรักษาไว้ซึ่ง "หน้าที่" ของตนเอง⁵⁶

จะเห็นได้ว่าตลอดเวลาได้สร้างให้ตัวละครใหญ่น้อยที่เป็นฝ่ายญี่ปุ่นได้แสดงความเชื่อในเรื่องคะมิแทบทั้งสิ้น ขณะเดียวกันชาวตะวันตกอย่างแบลคธอร์นก็ค่อยๆซึมซับความเชื่อนี้ของญี่ปุ่นอย่างสนิทใจ ความเชื่อในเรื่อง"คะมิ"ในนวนิยายจึงเป็นการแสดงความคิดความเชื่อของญี่ปุ่นที่ผู้ประพันธ์พยายามสอดแทรกไปพร้อมกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์

⁵³ Ibid., p. 652.

⁵⁴ พิพาคา ยังเจริญ, *ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมญี่ปุ่น*, หน้า 24.

⁵⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 42.

⁵⁶ ภิมย์ พุทธรัตน์, *ชาบูไร นักรบชนชั้นของญี่ปุ่น*, หน้า 61.

2.4.1 ปรัชญาในการดำรงชีวิตแบบญี่ปุ่น

นวนิยายได้เสนอภาพของพุทธศาสนานิกายเซนและศาสนาชินโตที่มีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวญี่ปุ่นแทบทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นความเป็นอยู่ อาหารการกิน ลักษณะนิสัย ประเพณีหรือพิธีกรรมต่างๆ คลาเวลล์ได้เสนอภาพการดำรงชีวิตของชาวญี่ปุ่นที่เป็นไปอย่างเรียบง่าย ประหยัด ไม่ฟุ้งเฟ้อ และกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ การปลูกสร้างบ้านก็ล้วนแต่ใช้วัสดุธรรมชาติเช่น ไม้และกระดาษโชจิเป็นหลัก พื้นบ้านปูด้วยเสื่อคาตานิ หลังคามุงด้วยจากหรือหญ้าแฝกทั้งนี้เพื่อความสะดวกและง่ายแก่การซ่อมแซมหรือสร้างชิ้นใหม่ได้อย่างรวดเร็ว เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าประเทศญี่ปุ่นเป็นเกาะที่เกิดแผ่นดินไหวและพายุไต้ฝุ่นโหมกระหน่ำอยู่เสมอ การปลูกสร้างจึงตกอยู่ใต้อิทธิพลของธรรมชาติ

ชาวญี่ปุ่นยังนิยมจำลองธรรมชาติมาไว้ในสวนรอบบ้านดังที่เบลคธอร์นรำพึงในใจเมื่อแรกเห็นความสวยงามและความร่มรื่นของสวนญี่ปุ่น "The garden was unlike anything he had ever seen: a little waterfall and stream and small bridge and manicured pebbled paths and rocks and flowers and shrubs. It's so clear, he thought. So neat."⁵⁷ ซึ่งในสวนญี่ปุ่นต้องมีก้อนหินตั้งอยู่เป็นศูนย์กลางเพราะไม่เช่นนั้นสวนจะดูว่างเปล่าถ้าปราศจากก้อนหิน ลักษณะการจัดสวนญี่ปุ่นในนวนิยายแสดงให้เห็นว่าชาวญี่ปุ่นเป็นผู้ที่รักและชื่นชมธรรมชาติมาก ซึ่งคนญี่ปุ่นมีความรักและบูชาในสิ่งธรรมชาติทำสิ่งตามความเชื่อในศาสนาชินโตคือ ไฟ ไม้ หิน น้ำ ภูเขา ผสมผสานกับความนิยมในความงามตามธรรมชาติที่ไม่ได้ปรุงแต่งของพุทธศาสนานิกายเซน⁵⁸ ไคเซคซ์ ที.สุสุกิ ยังได้อธิบายถึงเหตุที่ชาวญี่ปุ่นรักธรรมชาติว่า เป็นเพราะเขามีวัตถุประสงค์ที่จะเคารพธรรมชาติ รักธรรมชาติ อาศัยธรรมชาติเป็นอยู่ เชนยอมรับธรรมชาติของเราเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติทางวัตถุนิยมมิใช่ในแง่คณิตศาสตร์⁵⁹ ซึ่งธรรมชาติในที่นี้ยังรวมไปถึงการมีเสรีภาพและความหลุดพ้นด้วยเช่นกัน ดังนั้นการตกแต่งสวนญี่ปุ่นจึงใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น ดิน ไม้ พุ่มไม้และหินที่มีตะไคร่น้ำจับเป็นธรรมชาติเป็นหลัก ดังเช่นฉากสวนญี่ปุ่นในนวนิยายที่เต็มไปด้วยพืชพรรณที่ให้ความร่มรื่นและชื่นตาชื่นใจแก่คนที่พบเห็น เมื่อกล่าวถึงประวัติการจัดสวนญี่ปุ่นจะพบว่ามีความเป็นมาและพัฒนาการรูปแบบมายาวนาน กล่าวโดยกว้างๆ การจัดสวนที่ประกอบด้วยเนินดินสูงต่ำ มีบ่อน้ำหรือลำธาร และปลูกหญ้าหรือพุ่มไม้

⁵⁷ Clavell, *Shogun*, p. 28.

⁵⁸ พิพาคา ยังเจริญ, *ประวัติอารยธรรมญี่ปุ่น*, หน้า 102.

⁵⁹ ไคเซคซ์ ที.สุสุกิ, *เซนกับวัฒนธรรมญี่ปุ่น*, หน้า 211.

เดี่ยวๆล้วนแล้วแต่มีความหมาย เช่น บ่อน้ำมีความหมายถึงทะเล เนินดินและก้อนหินหมายถึงภูเขา ส่วนต้นไม้และกลุ่มก้อนหินที่อยู่ในสวนญี่ปุ่นจะมีความหมายถึงเป็นที่สิงสถิตย์ของเทพเจ้าและวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์⁶⁰ ซึ่งในนวนิยายก็มีการกล่าวถึงก้อนหินในสวนญี่ปุ่นว่าเป็นที่อยู่ของวิญญาณคังที่แบลคธอร์นอธิษฐานให้วิญญาณของคนทำสวนซึ่งสังหารตนเองเพราะชัศกำลังของเขาให้มาสถิตย์ที่ก้อนหินในสวน

ธรรมชาติยังเป็นแรงบันดาลใจให้ชาวญี่ปุ่นรจนาบทกวีโดยเฉพาะกลอนไฮกุ เกี่ยวกับประเด็นนี้ จะเห็นได้ว่าตัวละครจำนวนไม่น้อยในนวนิยายมักแต่งกลอนชื่นชมธรรมชาติ ดังเช่นยะบุที่เป็นตัวละครฝ่ายผู้ร้ายของเรื่องก็ยังมีฉากรำพึงบทกลอนชมความงามของธรรมชาติรอบกาย

“Yabu was kneeling in the inner garden of Omi's house. Motionless. He watched the moonlight in the blossom tree, the branches jet against the lighter sky, the clustered blooms new barely tinted. A petal spiraled and he thought,

Beauty
Is not less
For falling
In the breeze”⁶¹

ผู้ประพันธ์ยังสร้างให้กลุ่มตัวละครชามุไรนิยมการเล่นต่อโคลงกลอนภายในกลุ่ม โดยมีธรรมชาติเป็นวัตถุคิดในการแต่งคำประพันธ์ ดังที่ตัวละครมะริโกะมีการต่อกลอนกับโทะระนะงะ อยู่เสมอหรือในฉากที่มะริโกะแต่งบทกวีในงานวันเกิดของโอะชิบะที่ปราสาทโอะซากา และยังเป็นประเพณีที่ชามุไรต้องมีบทกวีแห่งความตาย (death poem) สำหรับตน เช่น โทะระนะงะสั่งให้ยะบุ เชปปูกตนเองเพราะถูกจับได้ว่าคิดทรยศโดยเป็นผู้นำนินจาให้เข้าไปลักพาตัวมะริโกะ ยะบุก็ได้แสดงบทกวีแห่งความตายของตน

⁶⁰ *Encyclopedia of Japan*, vol. 3, p 18.

⁶¹ Clavell, *Shogun*, p. 89.

“What was his death poem?”

Omi said

‘What are clouds

But an excuse for the sky

What is life

But an escape from death?’⁶²

ชาวญี่ปุ่นยังได้ใช้ธรรมชาติในการฝึกสมาธิของคน เพื่อเพ่งสมาธิไม่สนใจและรับรู้ในสิ่งที่ไม่ควรได้เห็นได้ยิน ดังที่ตัวละครมะริโกะมักนั่งนิ่งเงียบท่ามกลางการสนทนาของโทระนะงะที่กำลังปรึกษางานกับบริวารของตน หรือในฉากที่มะริโกะต้องการให้แบลคธอร์นไม่สนใจรับรู้ถึงเสียงที่บ้านตะโระทูปตีคน มะริโกะได้สอนให้แบลคธอร์นฝึกสมาธิในการไม่รับฟังเรื่องที่ไม่ควรได้ยินด้วยการมองดวงอาทิตย์ขณะลับขอบฟ้าหรือฟังเสียงสายฝน เสียงคอกไม้ที่ร่วงหล่นและเสียงหินงอก

“First you begin by cleansing your mind of *people*, to put yourself on a different plane. Sunset watching is a great help or listening to the rain--Anjin-san, have you noticed the different sounds of rain? If you really *listen*, then the present vanishes, *neh?* Listening to blossoms falling and to rocks growing are exceptionally good exercise. Of course, you're not supposed to see things, they're only signs, messages to your *hara*, your center, to remind you of the transcendence of life, to help you gain *wa*, harmony, Anjin-san, perfect harmony, which is the most sought-after quality in all Japanese life, all art, all...”⁶³

คลาเวลด์ยังให้ภาพการกินอยู่ของชาวญี่ปุ่นตามหลักของศาสนาพุทธนิกายเซนและชินโตซึ่งไม่นิยมทานเนื้อสัตว์ อาหารแต่ละมื้อจะเป็นไปอย่างเรียบง่ายมีเพียงข้าว ปลาดิบและผักคองเป็นส่วนสำคัญ ซึ่งมะริโกะได้กล่าวกับแบลคธอร์นว่าอาหารญี่ปุ่นมีความแตกต่างจากอาหารตะวันตกที่นิยมบริโภคเนื้อสัตว์ใหญ่ครั้งละมากๆ “No meat-never meat. We're frugal people--we have to be, only a little of our lord, perhaps a fifth of our soil, can be cultivated--and we're many. With us it's

⁶² Ibid., p. 1188.

⁶³ Ibid, p. 602.

a virtue to be frugal, even in the amount of food we eat.”⁶⁴ นอกจากนี้มีการแสดงถึงวัฒนธรรมการรับประทานอาหารของญี่ปุ่นที่แตกต่างจากตะวันตกเช่นเบลครอร์นต้องการกินอาหารประเภทเนื้อสัตว์และมักกินอาหารอย่างมูมาม ในขณะที่ชาวญี่ปุ่นจะรักษาภิยามารยาทในการรับประทานอาหารอย่างสงบ

นวนิยายยังเสนอลักษณะนิสัยรักความสะอาดของชาวญี่ปุ่นซึ่งนิยมการอาบน้ำร้อน เพราะชาวญี่ปุ่นเชื่อว่าการอาบน้ำเป็นของขวัญที่พระเจ้าประทานมาให้ “And the bath, as Mariko had explained many times, is not merely for cleaning the skin. The bath is a gift to us from God or the gods, a god-bequeathed pleasure to be enjoyed and treated as such.”⁶⁵ ชาวญี่ปุ่นทั้งหญิงและชายจะเปลือยกายอาบน้ำด้วยกัน เพราะถือว่าร่างกายของมนุษย์ไม่ใช่สิ่งที่น่าละอาย ดังในฉากที่มะริโกะเปลือยกายอาบน้ำกับเบลครอร์น แต่เบลครอร์นกลับมองว่าควรเป็นเรื่องส่วนตัวในการเปลื้องผ้าอาบน้ำ “It was not that he was ashamed of being naked in front of a woman, it was just that undressing was always done in private and that was the custom.”⁶⁶

ในตอนแรกเบลครอร์นก็ปฏิเสธการอาบน้ำ เพราะมีความเชื่อว่าการอาบน้ำจะเป็นอันตรายต่อสุขภาพ จึงทำให้คนญี่ปุ่นมองว่าชาวตะวันตกเป็นชาติที่สกปรก มีกลิ่นสาบแรง และไร้อารยธรรม “These awful foreigners, he (Yabu) thought. Astonishing! How astoundingly filthy their habits are! (...) You will be taught manners. You will bathe like a human being, and Mother will know that which she wants to know. ‘Bath!’”⁶⁷ แต่ภายหลังความคิดของเบลครอร์นเริ่มเปลี่ยนแปลง เบลครอร์นชอบการอาบน้ำเป็นอย่างยิ่ง จะรู้สึกไม่สบายตัวและสกปรกถ้าไม่ได้อาบน้ำ และยังคงคิดเปรียบเทียบไปถึงภรรยาและเพื่อนชาวตะวันตกของคนที่ไม่อาบน้ำจนมีตัวหมักอาศัยอยู่ตามร่างกาย แม้ชาวญี่ปุ่นเป็นคนที่ยืดหยุ่นและรักษามารยาทเป็นอย่างยิ่งแต่ก็มีลักษณะนิสัยสำคัญอีกประการหนึ่งคือ เป็นคนที่หยิ่งทรนงในตนเองเมื่อถูกใครเหยียดหยามก็จะสังหารคนนั้นเพื่อรักษาเกียรติยศของตน “But the Japanese were pride-filled and when a man's pride was injured--any Japanese, not necessarily just samurai--then death was a small price to repay the insult.”⁶⁸

⁶⁴ Ibid., p. 365.

⁶⁵ Ibid., p. 527.

⁶⁶ Ibid., p. 63.

⁶⁷ Ibid., p. 51.

⁶⁸ Ibid., p. 143.

ลักษณะที่สำคัญอีกประการหนึ่งของชาวญี่ปุ่นที่ปรากฏในนวนิยายคือการไม่แสดงอาการตระหนกหรือกลัวอย่างออกนอกหน้าเพราะถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่สุภาพและน่าละอาย ดังนั้นจึงต้องเก็บซ่อนอารมณ์ด้วยการยิ้มหรือหัวเราะออกมา เช่นในฉากที่บัณฑิตโรดคอกอยู่ในวงล้อมของศัตรูและกำลังทำเซปปูกุเพื่อไม่ให้ศัตรูจับได้ แต่โทระนะงะได้สั่งให้หลบหนีไปก่อน คนรอบข้างรวมทั้งโทระนะงะและมะริโกะจึงแสดงอาการหัวเราะออกมา ทำให้เบลลครอร์นเกิดความสงสัยและได้รับความกระจ่างชัดจากการอธิบายของมะริโกะถึงการแสดงมารยาทด้วยการหัวเราะ

“Why not laughter when an enemy's outsmarted? Why not laughter to empty the tragedy from you when *karma* interrupts the beautiful death of a true samurai, when *karma* causes the useless death of a pretty girl? Isn't it only through laughter that we become one with the gods and thus can endure life and can overcome all the honor and waste and suffering here on earth?”⁶⁹

นอกจากนี้ชาวญี่ปุ่นยังมีความเชื่อในเรื่องการหลบนอนหรือการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงว่ามีความสำคัญต่อสุขภาพและยังเชื่อใน“สภาวะเมฆฝน”ขณะมีเพศสัมพันธ์ว่าจะทำให้มนุษย์ได้เป็นหนึ่งเดียวกับเทพเจ้าซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นหน้าที่เช่นกัน “--It's our custom always to try to prolong the moment of the 'Clouds and the Rain' because we believe for that brief instant we mortals are one with the gods.”⁷⁰ ดังนั้นชาวญี่ปุ่นจึงสามารถหลบนอนกับคู่หญิงได้มากมาย คังที โทะระนะงะและนะกะมุระมีอนุภรรยาและนางบำเรอหลายคน แต่สำหรับชาวตะวันตกเช่นเบลลครอร์น กลับเห็นตรงกันข้ามเพราะคำสอนในศาสนาคริสต์บัญญัติไว้ว่าการมีภรรยามากกว่าหนึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำ

ไม่เพียงแต่ชาวญี่ปุ่นที่มักถูกเหยียดหยามชาติตะวันตกว่า เป็นคนป่าเถื่อนและไม่มีอารยธรรมแล้ว ตัวละครฝ่ายตะวันตกเช่น โรคิเกซก็มองว่าชาวญี่ปุ่นเป็นคนที่ไม่แน่นอนและเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา จึงเตือนเบลลครอร์นให้ระวังในความไม่แน่นอนของชาวญี่ปุ่น เพราะหัวใจที่แท้จริงของคนญี่ปุ่นมีแต่พระเจ้าและเจ้าของหัวใจที่รู้จักอย่างแท้จริง

⁶⁹ Ibid., p. 399.

⁷⁰ Ibid., p. 693.

“Never forget Japmen're six-faced and have three hearts. It's saying they have, that a man has a false heart in his mouth for all the world to see, another in his breast to show his very special friends and his family, and the real one, the true one, the secret one, which is never known to anyone expect himself alone, hidden only God knows where. They're treacherous beyond belief, vice-ridden beyond redemption.”⁷¹

2.4.2 ประเพณีและพิธีกรรมในโขน

2.4.2.1 พิธีชาโนะยู (chanoyu)

พิธีชงชาที่ปรากฏใน โขนเรียกว่า "พิธีชาโนะยู" ซึ่งเป็นพิธีชงชาที่ชาวญี่ปุ่นให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก มีการกล่าวถึง"ชา"ถูกนำเข้ามาในประเทศญี่ปุ่นครั้งแรกโดยพระนิกายเซน คือ เอะอิชะอิ ซึ่งนำศาสนาพุทธนิกายเซนเข้ามาด้วย และเมื่อกษัตริย์ถูกนำไปเพาะปลูกที่จังหวัดมิถุเซน พิธีชาโนะยูจัดเป็นศิลปะชั้นเยี่ยมและมีรสนิยมของชาวญี่ปุ่นในสมัยนั้นซึ่งเป็นพิธีที่มีความประณีต เรียบง่ายและเน้นในเรื่องความสะอาดของสถานที่และภาชนะที่ใช้ในพิธี และทำให้ผู้ร่วมพิธีเกิดความสงบและกลมกลืนไปกับธรรมชาติรอบตัว

ในนวนิยายตัวละครบันตะโรได้จัดพิธีชงชาและเชื้อเชิญมะริโกะมา โดยมีจุดประสงค์ที่จะขอคืนดีกับมะริโกะที่มักมีเรื่องระหองระแหงกัน คลานวลได้บรรยายจากการมาร่วมพิธีชงชาของมะริโกะว่า ก่อนที่จะเข้าไปในบ้านที่จัดพิธี มะริโกะต้องล้างมือให้สะอาดและเดินผ่านสวนญี่ปุ่นที่ร่มรื่น เมื่อเข้าไปภายในบ้านมะริโกะได้สำรวจการจัดดอกไม้ของบันตะโรที่ตั้งใจจัดไว้อย่างสวยงาม รวมถึงการจัดบรรยากาศภายในห้องพิธี ซึ่งสร้างความประทับใจให้แก่มะริโกะเป็นอย่างยิ่งพร้อมกับกล่าวชมบันตะโร แม้กลับมาจากพิธีชงชา มะริโกะยังเกิดความรู้สึกสงบในจิตใจ “The *cha-no-yu* had pushed her to a strange height of peacefulness, cleansing her, and from there, the sublime, joy-filled decision to go into death had sent her to a further pinnacle never attained before.”⁷²

⁷¹ Ibid., p. 193

⁷² Ibid., p. 777.

พิธีชาโนะยูหรือพิธีชาญี่ปุ่นเป็นที่นิยมของบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์อย่าง อิเคะโยะนิเป็นอย่างมาก จักรพรรดิเป็นศิลาปะชั้นสูงของชาติ “ชาโนะยู”มีความหมายถึงน้ำชาร้อน เป็น ศิลปวัฒนธรรมแขนงหนึ่งของญี่ปุ่นซึ่งได้รับอิทธิพลของพุทธศาสนานิกายเซนเป็นหลักสำคัญ โดยมี อาจารย์เซน เอะอิชะอิ เป็นผู้นำพันธ์ชามาจากเมืองจีนโดยคิดว่าชามีคุณสมบัติในทางยาและแก้โรครกภัย ไข้เจ็บ⁷³ ในระยะแรกน้ำชาเป็นที่นิยมดื่มกันในหมู่พระภิกษุสงฆ์ ต่อมาได้รับการปรับปรุงและพัฒนา มาเป็นศิลปะการชงชา“ชาโนะยู”ที่นิยมกันในกลุ่มชนชั้นสูงและชนชั้นชาмуไร โดยมีแนวความคิด สำคัญคือ ความเรียบง่าย การเข้าถึงธรรมชาติและมีลักษณะสมถะไม่หรูหรา ไม่มีสีน้ำตาลฉูดฉาด อาจ กล่าวได้ว่าพิธีชาเป็นการฝึกฝนการเป็นเจ้าของบ้านที่ดีในการต้อนรับแขก รู้จักกิจกรรมารยาทในการเข้า สังคมและการเตรียมงานการต่างๆให้เรียบร้อย

ในด้านปรัชญา พิธีชาโนะยูมีหลักการที่สำคัญอยู่ 4 ประการคือ

1. วะ (wa) หรือความสงบเงียบทั้งภายนอกและภายในจิตใจ ผู้เป็นเจ้าของบ้านและแขกจะ พุดจากกันน้อยมาก ต้องสำรวมกิจกรรมารยาท สวนต้องเงียบปราศจากความขุณขุนวุ่นวายจากโลกภาย นอก แม้แต่ภายในห้องพิธีก็ต้องเงียบสงบจนบางครั้งได้ยินเสียงน้ำเดือดอย่างชัดเจน คังที่ตัวละคร บันตะโรและมะริโกะต่างนั่งอย่างสงบและพุดจากกันน้อยในระหว่างพิธีชา
2. เคอิ (Kei) หรือความเคารพของผู้ร่วมพิธีที่มีต่อตัวบุคคลและสิ่งของ ผู้เป็นเจ้าของภาพต้องให้ ความเคารพต่อแขกผู้มาเยือน และเช่นเดียวกันแขกผู้มาเยือนก็จะต้องให้ความเคารพต่อเจ้าภาพทุกคน พิธีนี้ทำให้แขกผู้มาเยือนทุกชนชั้นมีสิทธิเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็ชชามุไรหรือชาวนา
3. เซอิ (Sei) หรือความบริสุทธิ์หมายถึงความสะอาดของสถานที่ เช่น สวนและบ้านที่ใช้ทำ พิธีต้องปกกวาดให้สะอาด ภาชนะข้าวของเครื่องใช้ก็ต้องทำความสะอาดเป็นอย่างดี ผู้ร่วมพิธีก็ต้อง ทำความสะอาดร่างกายและจิตใจ ดังจะเห็นได้ในฉากที่บันตะโรถึงกับลงมือทำความสะอาดและ ตกแต่งสถานที่พิธีด้วยตนเอง

“He (Bantaro) stripped off his kimono, (...), and began to clean. First the tiny reception room and kitchen and veranda. Then the winding path and the flagstones that were let into the moss, and finally the rocks and skirting garden. He scrubbed and broomed and brushed

⁷³ ไคเซคซ์ ที. สุกุอิ, เซนกับวัฒนธรรมญี่ปุ่น, หน้า 87.

until everything was spotless (...) that was the beginning of the *cha-no-yu*, where the host alone was required to make everything faultless. The first perfection was absolute cleanliness."⁷⁴

4. จะกู (Jaku) หรือความเหมาะสมอันกลมกลืนของทุกสิ่งทุกอย่าง ตั้งแต่การจัดบ้านพิธีชา เครื่องใช้ต่างๆ และการแต่งกายของเจ้าภาพและแขก⁷⁵

"พิธีชาโนะยู"จะจัดขึ้นในสถานที่หรือบ้านที่ใช้วัตรธรรมเนียมในการก่อสร้างและอยู่ในสวนที่จำลองมาจากธรรมชาติให้ความร่มรื่นและความสงบแก่จิตใจ เพื่อให้ได้บรรยากาศที่ผู้ดื่มชาจะอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ ภายในห้องจะตกแต่งอย่างเรียบง่าย ดูเคร่งขรึมและไม่ใช้สีฉูดฉาด มีการประดับด้วยดอกไม้ในแจกันที่ดูเรียบและขรึม และแขวนภาพเขียนไว้ที่มุมหนึ่งของห้อง ภาชนะและอุปกรณ์สำคัญที่ใช้ในพิธีชาจะประกอบด้วยชา ผอบใส่ชา หม้อน้ำและกาน้ำที่ทำด้วยเหล็ก ช้อนคนน้ำชา ดังจะเห็นได้ในนวนิยายที่ผู้ประพันธ์ได้บรรยายฉากขึ้นตอนการชงชาซึ่งแสดงให้เห็นภาพของภาชนะเหล่านั้น

"In the peace and quiet of the little house, Buntaro fastidiously opened the small earthenware tea caddy of the Tang Dynasty and, with equal care, took up the bamboo spoon, beginning the final part of the ceremony. Deftly he spooned up exactly the right amount of green powder and put it into the handleless porcelain cup. An ancient castiron kettle was singing over the charcoal. With the same tranquil grace Buntaro poured the bubbling water into the cup, replaced the kettle on its tripod, then gently beat the powder and water with the bamboo whisk to blend it perfectly."⁷⁶

2.4.2.2 พิธีชง

ผู้ประพันธ์ได้บรรยายถึงพิธีชงของญี่ปุ่นในนวนิยายว่า สภาพของผู้ชายจะถูกแต่งกายด้วยชุดขาว ผู้เข้าร่วมพิธีก็ต้องแต่งกายด้วยชุดขาว และมีการตกแต่งบริเวณพิธีด้วยผ้าขาวทั้งสิ้นโดย

⁷⁴ Clavell, *Shogun*, p. 768.

⁷⁵ อุคมศักดิ์ จันทร์กลด, "ชาโนะยู" วารสารไทย-ญี่ปุ่นศึกษา (เม.ย.-มิ.ย.28): 4-13.

⁷⁶ Clavell, *Shogun*, p. 766.

แต่ละค้ำของผนังจะมีประตูเล็กๆเพื่อให้วิญญาณเลือก ซึ่งตามความเชื่อวิญญาณมักเลือกประตูทางค้ำทิศใต้ที่จะวางอาหารบนโต๊ะ เช่น ผลมะเคื่อแห้ง ผลทับทิมสด หัวผักกาด ผักและผลไม้อื่นๆรวมทั้งข้าวที่หุงแล้วเพื่อให้วิญญาณได้รับประทานก่อนจากไป ขณะเดียวกันพระชินโดจะทำการสวดมนต์ส่งวิญญาณ จากนั้นลูกหลานผู้ตายจะจุดเพลิงที่เชิงตะกอนของผู้ตายค้ำเช่นที่ถูกชายของมะริโกะเป็นผู้ทำกระทำพิธีพร้อมกับใส่ไม้พินหอมเผาศพมะริโกะ จากนั้นแขกที่มาร่วมในงานก็จะทยอยกันโยนไม้การบูรในกองเพลิงและคารวะศพผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย

“The bier was rich and roofed, all in white, and she (Mariko) was dressed in white and propped sitting, her head slightly forward, her face made up and hair meticulous. (...) Before the bier two priestlings strew tiny paper rose petals that the wind took and scattered, signifying that life was as ephemeral as a flower, and after them two priests dragged two spears backwards, indicating that she was samurai and duty strong as the steel blades were strong...”⁷⁷

กะอิจิน

2.5 สังคมศักดินาในกะอิจิน

สังคมญี่ปุ่นในนวนิยายเรื่องกะอิจินยังคงถูกแบ่งออกเป็น 4 ชั้นเช่นเดียวกับโชกุนคือ ซามูไร ชาวนา ช่างฝีมือ และพ่อค้า แต่ทว่าระบบสังคมศักดินาของรัฐบาลโชกุนโทระนะงะใน ค.ศ.1862 เริ่มสั่นคลอนเพราะมีการทำสนธิสัญญาเปิดประเทศให้ต่างชาติเข้ามาญี่ปุ่น ขณะเดียวกันก็เกิดปัญหาความขัดแย้งภายในประเทศ

2.5.1 ซามูไร

เรื่องราวเกี่ยวกับซามูไรที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้ ยังจัดเป็นชนชั้นที่มีอภิสิทธิ์เหนือชนชั้นอื่นคือ ซามูไรสามารถพกอาวุธไปไหนมาไหนได้ ชาวบ้านทั่วไปยังต้องยำเกรงทำความเคารพพวกซามูไรทุกครั้งที่เห็น ดังในฉากที่ชาวบ้านต่างพากันหมอบกราบเมื่อเกี่ยวข้องกับไมเอียวซันจิระแห่ง

⁷⁷ Clavell, *Shogun*, p. 1102.

แคว้นซุเมะทะผ่านมามบนถนนโทกะอิโด ในขณะที่ชาวต่างชาติซึ่งไม่รู้ประเพณีจึงไม่ได้ลงจากหลังม้า แสดงความเคารพ จนเป็นเหตุให้บริวารของโคเมียวซุเมะโกรธและเข้าทำร้ายร่างกายเพราะถือว่าเป็นการหยามเกียรติโคเมียว

“They (gai-jin) halted beside him (Malcom). Now they could see the tall, thin banners held aloft by the ranks of samurai tramping around a bend toward them, a few hundred yards ahead. All travellers were scattering, bundles and palaquins hastily thrown to the ground, well out of the way, riders dismounting hurriedly, then everyone knelt on the sides of the roadway with heads bowed to the packed earth, men, women, children, and stayed motionless. Only the few samurai remained standing. As the cortege passed, they bowed deferentially.”⁷⁸

สิ่งที่แสดงให้เห็นว่าชนชั้นซามูไรยังมีความสำคัญในสังคมญี่ปุ่นอีกประการหนึ่งคือ คนธรรมดาทั่วไปที่มีฐานะมักจะจัดการให้ลูกหลานของตนแต่งงานกับซามูไร เพื่อหวังจะให้ลูกหลานที่เกิดมาเป็นซามูไร ดังที่เมะอิกินแม่เล่าในโยะมิวะระได้จัดการให้ลูกสาวของตัวเองแต่งงานกับซามูไร แม้ว่าจะเป็นซามูไรชั้นต่ำก็ตามที่

ในระหว่างพวกซามูไรด้วยกัน ก็มีการแบ่งแยกลำดับชั้นตามตำแหน่งทางทหารของตน ซึ่งสามารถจัดแบ่งลำดับออกเป็น 6 ชั้น โดยมีโคเมียวและสะตะโมะโตะเป็นตำแหน่งสูงสุด ถัดมาคืออิระสะมุไร และมีทหารบ้านนอกและทหารเดินเท้าอยู่ชั้นล่างสุด ดังที่ตัวละครอิระงะมิบิคาเป็นซามูไรชั้นอิระสะมุไร อันเป็นตำแหน่งชั้นที่สาม ส่วนอิระงะเองก็เป็นทหารบ้านนอกหรือโกะมิ

“Fortunately his (Hiraga) father was relatively well of compared with most and, because of his shoya grandfather, had been promoted *hirazamurai*, the third rank of samurai. Above were senior samurai, hatamoto and daimyos. Below hirazamurai were all others--goshi, ashigaru, rural samurai and foot soldiers who were of the feudal class but below

⁷⁸ Clavell, *Gai-jin* (London: Hodder and Stoughton, 1994), p. 33.

samurai. As such his father had had access to lower officilas and the education of his sons was the best available.”⁷⁹

ในเรื่องการจัดแบ่งลำดับชั้นของซามูไรในนวนิยายมีความคลาดเคลื่อนจากประวัติศาสตร์ที่ระบุเพียงว่าการจัดลำดับชั้นของซามูไรในแต่ละเมืองจะจัดไม่เหมือนกัน อย่างเช่น ไคเมียวยะมะอุชิแห่งแคว้นโทชะจะจัดลำดับชั้นซามูไรออกเป็นสองตอนคือ "ซามูไรชั้นสูง" จำนวนห้าอันดับและ "ซามูไรชั้นต่ำ" อีกห้าอันดับ โดยมีซามูไรระดับอาวโสหรือกะโระ (karo) เป็นตำแหน่งสูงสุดที่รองจากไคเมียว ทำหน้าที่เป็นนายพลควบคุมกองทัพและบริหารราชการ ส่วนซามูไรชั้นสูงที่รองลงมาจะทำหน้าที่เป็นหัวหน้ากองทหารต่างๆ ในยามสงคราม ส่วนซามูไรชั้นต่ำที่มีอะมิกะรุหรือพลทหารเดินเท้าเป็นตำแหน่งต่ำสุด มีหน้าที่เช่นเดียวกับพลทหารทั่วไป ในยามสงบอาจถูกส่งให้มาทำหน้าที่เป็นกรรมกรก็ได้⁸⁰ ซามูไรทั้งสองระดับจะได้รับเงินเดือนเป็นข้าวเปลือกที่ได้มาจากการเก็บภาษีจากชาวนา ข้าวเหล่านี้จะถูกนำมาเก็บไว้ในยุ้งฉางของโชกุนในเมืองหลวงหรือในยุ้งฉางของพวกไคเมียวตามเมืองต่างๆ ก่อน จากนั้นก็ให้พวกซามูไรไปปรับข้าวเปลือกสี่เดือนต่อครั้งตามเงินเดือนของพวกคนที่คิดเป็นโคะกุ⁸¹ ดังที่ปรากฏในนวนิยายว่าตัวละครซามูไรทุกคนได้รับเงินเดือนเป็นโคะกุน้อยตามแต่ตำแหน่งของตน ซึ่งมีตั้งแต่ต่ำกว่าสิบจนไปถึงแสนโคะกุในระดับไคเมียวอย่างตัวละครซันจิโระที่มีรายได้ถึงเจ็ดแสนห้าหมื่นโคะกุ และระดับโชกุนที่มีรายได้เป็นล้านโคะกุ

คลาเวลดัลยังได้แสดงภาพการแต่งกายของซามูไรชั้นสูงระดับเจ้าหน้าที่ในรัฐบาลโชกุนหรือบะกุฟุ ซึ่งเป็นที่แปลกประหลาดและขบขันในสายตาของตัวละครชาวตะวันตก

“Ceremoniously the Japanese bowed, Sir William and the others raised their hats. Ritually they conducted the Japanese to the large audience hall, trying to restrain their amusement at their outlandish costumes, small black lacquered hats set square on their shaven pates and tied elaborately under their chins, the vast shouldered overgarments, multi-colored

⁷⁹ Ibid., p. 263

⁸⁰ ภิรมย์ พุทธรัตน์, ซามูไร นักรบชนชั้นของญี่ปุ่น, หน้า 168-69.

⁸¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 187.

ceremonial silk kimonos, voluminous pantaloons, thong sandals and shoe socks split between the toes--tobe--fans in their belts and the inevitable two swords."⁸²

นอกจากซามูไรซึ่งเป็นบริวารรับใช้เหล่าโคเมียวแล้ว ผู้ประพันธ์ยังได้กล่าวถึงกลุ่มนักปฏิวัติหนุ่มที่เรียกตัวเองว่า "ฉิมิ" ซึ่งทำการต่อต้านรัฐบาลโชกุน เพราะไม่พอใจที่รัฐบาลทำการเปิดประเทศติดต่อกับต่างชาติ ทำให้ชาวต่างชาติเข้ามาเหยียบย่ำประเทศญี่ปุ่นซึ่งชาวญี่ปุ่นเชื่อว่าเป็นดินแดนอันศักดิ์สิทธิ์ของเทพเจ้า ในสายตาของรัฐบาลโชกุนมองว่าพวกฉิมิเป็นกลุ่มผู้ก่อการร้ายที่สร้างความวุ่นวายไปทั่วแผ่นดิน แต่ในกลุ่มซามูไรรุ่นใหม่กลับมองว่าพวกฉิมิเป็นผู้ที่จงรักภักดีต่อองค์จักรพรรดิมาก "Shishi--men of spirit, so called because of their bravery and deeds--were young revolutionaries who were spearheading an unheard-of revolt against the Shogunate."⁸³ กลุ่มฉิมิยังพยายามรื้อฟื้นลัทธิบูชิโดที่เลือนหายไปจากซามูไร ซึ่งเริ่มเปลี่ยนไปใช้ปืนกันอย่างกว้างขวาง เพราะเป็นอาวุธที่ใช้ง่ายและรวดเร็ว เรื่องราวและความเป็นมาของกลุ่มฉิมิที่คลาเวลล์เสนอในนวนิยาย นับได้ว่ามีความใกล้เคียงกับข้อเท็จจริงมากพอสมควร

2.5.2 พ่อค้าและซามูไร

ผู้ประพันธ์ได้เสนอภาพสถานะของพ่อค้าจากที่เคยได้รับการเหยียดหยามจากซามูไรว่าเป็นชนชั้นที่ด้อยค่าเพราะชอบเอาไร้อาเปรียบผู้อื่น แต่ภาพของพ่อค้าใน*กะอิจิน*เป็นพ่อค้าที่ร่ำรวยและเป็นแหล่งกู้ยืมเงินที่สำคัญของบรรดาโคเมียวและซามูไรซึ่งใช้จ่ายเงินทองกันอย่างฟุ่มเฟือย "..., money and credit was advanced to samurai, against their expected income, for living and entertainment, and silks and swords. Soon samurai overspending became endemic. With greater care money-lenders slipped back into business."⁸⁴ ทั้งนี้นับตั้งแต่โชกุนคนที่สี่เป็นต้นมา บรรดาโคเมียวก็ขายสถานะภาพซามูไรให้กับพวกพ่อค้าและตัดรายได้ของทหารซามูไรลง เพราะโคเมียวก็มีรายจ่ายมากเช่นกัน จนบางครั้งเมื่อไม่มีเงินใช้คืนพ่อค้าก็ใช้วิธียกเลิกหนี้สินหรือไม่ก็สังหารเจ้าหนี้ ซึ่งในช่วงระยะเวลากว่า 250 ปีที่ผ่านมา ประเทศญี่ปุ่นมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติยกเลิกหนี้สินของพ่อค้าถึง 4 ครั้ง แม้แต่ตัวละครโคเมียวอย่าง โยะมิและ โอะงะมะก็มีปัญหาหนี้สินเพราะต้องใช้จ่ายเงินไปในการ

⁸² Clavell, *Gai-Jin*, p. 196.

⁸³ Ibid., p. 61.

⁸⁴ Ibid., p. 527.

ชื่ออาวุธปืนจากตะวันตก จึงต้องใช้วิธีเรียกเก็บภาษีจากชาวนามากขึ้นและยังคิดทำธุรกิจการค้า โดยตัวละคร โยะมิจะให้ต่างชาติเช่าเหมืองทองของตน หรือในฉากที่โยะมิดูถึงเหตุการณ์เมื่อ 60 ปีก่อนที่โชกุนคนก่อนซึ่งมีหนี้สินค้างคามาจากพระบิดาได้ประกาศยกเลิกหนี้สินของชนชั้นซามูไรจากพ่อค้า

“Sixty odd years ago the Shogun, crushed under the weight of his father's debts, with years of future harvests mortgaged like those of all daimyos, and goaded by the ever-increasing arrogance and disdain of the merchant class, had abruptly decreed that all debts were canceled and all future harvests debt free.”⁸⁵

การประกาศยกเลิกหนี้สินที่ถูกกล่าวถึงในนวนิยายได้ก่อให้เกิดความวุ่นวายไปทั่วแผ่นดิน ทุกชนชั้นได้รับความเดือดร้อนกันทั่ว พ่อค้าต่างพากันล้มละลายจนบางคนต้องฆ่าตัวตาย โคะเมียวังใช้วิธีเรียกเก็บภาษีมากขึ้นจนทำให้ชาวนามีชีวิตยากแค้นลำบาก เพราะชาวนาต้องกู้ยืมเงินจากพ่อค้ามาซื้อเมล็ดพันธุ์พืชและเครื่องมือเครื่องใช้ในการเพาะปลูก ซึ่งบางครั้งก็ประสบกับปัญหาภัยธรรมชาติและภาวะความอดอยาก ตามกฎหมายแล้วชาวนาเป็นเพียงเจ้าของที่ดินแต่ผลผลิตทั้งหมดตกเป็นของซามูไร “Farmers and some peasants owned and worked the land but by law could not leave it. Samurai owned all the produce and the sole right to carry weapons, but by law could not own land.”⁸⁶ ชนชั้นพ่อค้าในนวนิยายจึงมีบทบาทเป็นนายธนาคารให้กับซามูไรและชาวนาที่ขาดเงินทอง จึงทำให้พ่อค้าร่ำรวยขึ้นสามารถใช้จ่ายเงินทองซื้อหาความสุขจากโลกเรีงรมย์ พ่อค้ายังพยายามยกระดับสถานภาพตัวเองด้วยการใช้เงินซื้อตำแหน่งซามูไรให้กับคนหรือลูกหลาน ดังเช่นที่ปู่ของอิระงะซื้อตำแหน่งให้กับลูกชายของตน หรือแม้แต่อิระงะก็ได้เป็นโกะมิเพราะโคเมียวแคว้น โชนมุดิคนี่คิดสินครอครบถ้วนของตน

ในข้อมูลทางประวัติศาสตร์ได้กล่าวถึงสาเหตุที่พ่อค้ากลายเป็นเจ้าหนี้ของชนชั้นนักรบว่าเดิมพ่อค้าซึ่งเป็นเพียงนายหน้าค้าข้าวได้กลายมาเป็นนายทุนให้กู้ยืมเงินแก่พวกโคเมียวที่ขาดเงินจากการใช้ชีวิตที่สะดวกสบาย และต้องแต่งขบวนเข้ามาแสดงความจงรักภักดีต่อโชกุนปีเว้นปี และยังคงใช้เงินเลี้ยงดูกองทัพที่ไม่มีศึกเพราะบ้านเมืองสงบปราศจากสงคราม ชนชั้นปกครองหรือนักรบก็

⁸⁵ Ibid., p. 527.

⁸⁶ Ibid., p. 102.

บีบให้รัฐบาลเพิ่มอัตราภาษีที่ดินซึ่งตกเป็นภาระของชาวนาผู้เป็นเจ้าของที่ดิน ทำให้ชาวนาต้องมีชีวิตที่ลำบากยากแค้นเพราะต้องเสียภาษีอย่างหนักและต้องเผชิญกับภัยธรรมชาติ จนก่อให้เกิดการจลาจลของชาวนาบ่อยครั้ง เมื่อใดเมื่อยหาเงินไม่ได้ก็ต้องใช้วิธีกู้หนี้ยืมสินจากพ่อค้าจนมีหนี้สินรุงรังและต่อเนื่อง⁸⁷ ส่วนพ่อค้าก็ใช้เงินซื้อหาตำแหน่งขามูไรให้กับตระกูลตนเอง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงฐานะทางสังคมขึ้น แม้แต่ชาวนาผู้เป็นเจ้าของที่ดินก็สามารถเลื่อนขึ้นมาเป็นเศรษฐีได้เรียกว่า "โอะยะยะ" (shoya) ซึ่งถือว่าเป็นผู้มีอิทธิพลและหัวหน้าประจำหมู่บ้านของตน โอะยะยะได้รับการแต่งตั้งจากรัฐบาลให้ทำหน้าที่เก็บภาษี จัดงานพิธีต่างๆ รวมทั้งจัดตั้งหน่วยรักษาความปลอดภัย (ตำรวจหมู่บ้าน) เพียงพอที่จะรับมือกับพวกขามูไรในกรณีที่มีการพิพาทกันขึ้น⁸⁸ ซึ่งตลอดเวลาได้เสนอไว้ในนวนิยายว่าตัวละครอิระงะมิบุเป็น "โอะยะยะ" หัวหน้าหมู่บ้านที่มีอิทธิพลและมีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องการเก็บภาษีและดูแลคุ้มครองชาวนาจากการกระทำที่ไม่ยุติธรรมของขามูไร ภายหลังพวกโอะยะยะกลับกลายเป็นคนที่หากำไรกับพวกขามูไรเพราะความละโมภเห็นแก่เงิน ดังที่ตัวละครโอะยะยะเรียวกะอิจินที่พยายามแสวงหาผลประโยชน์จากอิระงะมิในการติดต่อทำการค้ากับต่างชาติอย่างออกนอกหน้า ทำให้โอะกิโอะโตะสบดพ่อค้าว่าเป็นพวกนุชาเงิน

"..Look at that dog of a shoya! (...) When you talk about money does not that old fish head shoya bring out his best sake to encourage you to tell more and more? Of course he does. He is just like them, worshipping money, gathering it from us samurai, putting us deeper into debt every year when he creates nothing, nothing!"⁸⁹

ผู้ประพันธ์ยังได้สร้างให้กลุ่มตัวละครขามูไรไปกู้ยืมเงินจากสะอิบุทซุ (zaibutsu) กลุ่มทางธุรกิจที่มีอำนาจมากในเมืองเอะโคะและโอซากา ในฐานะเป็นพ่อค้าขายข้าว เจ้าของโรงกลั่นสาเก และเบียร์และนายธนาคาร ซึ่งขามูไรมองว่าเป็นพ่อค้ากลุ่มนี้เป็นพวกเห็นแก่เงิน ดังที่อิระงะมิเกลียดชังพวกสะอิบุทซุที่เขาเปรียบพวกขามูไร

"Disgusting, he thought, disgusting that we samurai are kept in poverty by corrupt dai-

⁸⁷ เทียคุศรี กาญจนมัย, *ญี่ปุ่นสมัยใหม่* (กรุงเทพฯ: เนติพิเคราะห์พิมพ์, 2538), หน้า 38-39.

⁸⁸ กิริมย์ พุทธรัตน์, *ขามูไร นักรบชนชั้นของญี่ปุ่น*, หน้า 239.

⁸⁹ Clavell, *Gai-Jin*, p. 1032.

myos and Shoguns and Bakufu and forced to borrow from these low-class zaibutsu who are nothing but filthy, money-grubbing merchants who act as though their money gives them power over us. By all gods when the Emperor has regained power there'll be a reckoning, merchants and zaibutsu will begin to pay..⁹⁰

หาก "ซะอิบุทซุ" ในนวนิยายมีความหมายและลักษณะเช่นเดียวกับไซบัตซุ (zaibatsu) ในประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นกลุ่มผู้นำทางอุตสาหกรรม การค้าและการเงิน ที่รวมตัวกันและมีบทบาททางเศรษฐกิจในสมัยรัฐบาลเมจิ (ค.ศ.1868-1912) และสลายตัวไปช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง โดยมีกลุ่มบริษัทใหม่ขึ้นมาแทนที่⁹¹ นับได้ว่า "ซะอิบุทซุ" ในกะอิจินเป็นการนำข้อมูลทางประวัติศาสตร์ มาคัดแปลงให้แตกต่างออกไป ประการแรกคือ ชื่อเรียกกลุ่มการค้า ที่ถูกต้องตามประวัติศาสตร์ คือ "ไซบัตซุ" หมายถึงตระกูลพ่อค้าที่เป็นมหาเศรษฐีและผู้นำในวงการธุรกิจด้านอุตสาหกรรม การค้า และการเงินในสมัยเมจิซึ่งเป็นยุคต่อจากโทกุงะวะ กลุ่มไซบัตซุได้ทำธุรกิจด้านการธนาคารและอุตสาหกรรมต่างๆกับภาครัฐบาล ซึ่งกลุ่มไซบัตซุนี้ไม่เพียงแต่มีอิทธิพลทางการเงินการผลิต ยังขยายกิจการไปด้านการจัดจำหน่ายด้วย ทำให้มีบทบาทต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของญี่ปุ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม⁹² แต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองสหรัฐอเมริกาผู้ทำหน้าที่ยึดครองประเทศญี่ปุ่น ได้ปฏิรูปเศรษฐกิจที่สำคัญคือการปฏิรูปที่ดิน โดยซื้อที่ดินจากเจ้าของที่ดินรายใหญ่มาขายต่อให้แก่ชาวนาในราคาที่ถูกลงและทำลายการผูกขาดของไซบัตซุ บริษัทต่างๆในเครือของไซบัตซุจึงกลายเป็นบริษัทที่ผิดกฎหมายต้องขายหุ้นส่วนของตนให้คนทั่วไป และสมาชิกครอบครัวไซบัตซุก็ไม่อาจทำงานให้ห้างร้านที่เดิมเป็นของตนได้อีกต่อไป มาตรการเหล่านี้ทำให้โครงสร้างไซบัตซุต้องสลายตัวลง เกิดบริษัทใหญ่ขึ้นมากมายที่ดำเนินกิจการค้าอย่างอิสระภายใต้การคุ้มครองของคณะกรรมการฝ่ายกิจการค้าที่เป็นธรรมแทน⁹³

เรื่องเกี่ยวกับซะอิบุทซุในนวนิยายจึงนับว่าไม่ตรงกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ เพราะกลุ่มธุรกิจการค้าแบบนี้เกิดขึ้นในสมัยเมจิ นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังได้แต่งเรื่องระบบการถือหุ้น

⁹⁰ Ibid., p. 471.

⁹¹ *Encyclopedia of Japan*, vol. 8, p. 361.

⁹² อ้างตาม เพ็ญศรี กาญจนมัย, *ญี่ปุ่นสมัยใหม่*, หน้า 151.

⁹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 296-97.

ที่เรียกว่า "stoku markit" (stock market) โดยบรรยายถึงสโตกหรือเชรู (sheru: share) ซึ่งเป็นเอกสารที่มีค่าแทนเงินและเป็นส่วนหนึ่งของคอมปานี (kompani: company) ดังที่ตัวละครโคเมียวแคว้นโชงุนาผลผลิตทั้งหมดของแคว้นเข้าคอมปานีโดยมีผู้ถือหุ้นรายย่อยถึงหนึ่งหมื่นคน การทำเช่นนี้ก็เพื่อระดมเงินไปใช้จ่ายในการซื้ออาวุธ เมล็ดพืช ปรับปรุงเรือประมงและใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็นต่อแคว้น หรือการร่วมกันถือหุ้นบริษัทระหว่างตัวละครโอะยะเรียวมิกับเจมีย์ แมคเฟย์

"Thanks to Hiraga, Jamie's secret dealings with the shoya had blossomed and the first company formed in principle *ISK Trading Ichi Stoku Kompani*--the shoya's wife considering it prudent not to use their own name. The stock was split into a hundred parts: the shoya had forty, McFay forty, Ryoshi's wife fifteen and Nakama--Hiraga--five."⁹⁴

ในนวนิยาย ยังมีการกล่าวถึงชนชั้นพ่อค้าว่าได้สร้างวัฒนธรรมแบบใหม่ที่แตกต่างกันไปจากสังคมเดิม เพราะมีการเปลี่ยนรูปแบบการใช้ชีวิตที่มุ่งหมายแต่ความเพลิดเพลินเป็นสิ่งสำคัญ พวกพ่อค้าจะมีความนิยมภาพพิมพ์ฉุนงะ "Shunga were erotic, many-colored woodcuts so popular and prized amongst Yedo's traders and shopkeepers..."⁹⁵ และยังมีภาพอุกิโยะ-เอะ ซึ่งเป็นภาพพิมพ์ไม้สีของนักแสดงคาบูกิชายซึ่งแสดงเป็นหญิงในละครคาบูกิ นอกจากนี้ก็มีภาพทิวทัศน์และภาพเกี่ยวกับพวกนางโลม โดยมีอิโรมิเกะและโอะกุซะอิเป็นศิลปินชื่อดังแห่งยุค "Equally prized, were *ukiyo-e* portraits of leading actors, (...), above all, prints of the most famous courtesans."⁹⁶ ภาพพิมพ์เหล่านี้ถือว่าเป็นสิ่งผิดกฎหมาย แต่กระนั้นกลุ่มพ่อค้าก็ยังแอบซื้อหากัน ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยโทะกุงะวะเป็นยุคสมัยที่ชนชั้นพ่อค้าได้สร้างวัฒนธรรมใหม่ที่ดูฉลาดและโลดโผนซึ่งแตกต่างจากชนชั้นสูงที่นิยมความเรียบง่าย วัฒนธรรมของพ่อค้าเป็นวัฒนธรรมส่วนตัวเน้นชีวิตและมีความสุขอยู่กับโลกีย์สุข สถานที่ดังกล่าวจึงมีชื่อเฉพาะว่า "อุกิโยะ" หรือ โลกลอยฟ้า (Floating World) อันเป็นโลกของแพ่ชั้นดูฉลาดและการเร่ร่อนประเภทต่างๆ⁹⁷ ซึ่งวัฒนธรรมนี้ได้ก่อให้เกิดการพิมพ์ภาพพิมพ์ไม้ที่เรียกว่า อุกิโยะ-เอะ เนื้อหาของภาพอุกิโยะ-เอะในช่วงแรกจะเป็นภาพเกี่ยวกับชีวิตผู้คน แต่ในระยะหลังภาพส่วนใหญ่จะเป็นภาพเกี่ยวกับชีวิตและสตรีในแหล่งบันเทิงยามค่ำคืนในเมืองเอะโอะโคะ และภาพสตรีส่วนใหญ่จะ

⁹⁴ Clavell, *Gai-Jin*, p. 1298.

⁹⁵⁻⁹⁶ Ibid., p. 374.

⁹⁷ เพ็ญศรี กาญจนมัย, *ญี่ปุ่นสมัยใหม่*, หน้า 49.

เป็นภาพที่ศิลปินพยายามสอดแทรกสิ่งที่ปลุกอารมณ์ในทางกามารมณ์ด้วย ศิลปินที่มีชื่อในการพิมพ์ภาพอุกิโยะ-เอะ ได้แก่ ชุสุกิ ฮะรุโนะบุ คะทซุมิกะ โฮะกุซะอิ⁹⁸

ส่วน "ฉุนงะ" เป็นภาพพิมพ์ที่ไม่เกี่ยวกับเรื่องกามารมณ์ เป็นที่นิยมในสมัยโทะกุงะวะ ในกลุ่มสามัญชนที่มีฐานะร่ำรวยในต้นศตวรรษที่ 17 แรกเริ่มภาพพิมพ์ฉุนงะจะทำการผลิตแต่ในเกียวโตเพียงแห่งเดียว ต่อมาก็แพร่หลายไปในกลุ่มของซามูไรในเมืองเอะโคะ แม้ว่ารัฐบาลโชกุนโทะกุงะวะจะมีการออกกฎหมายตรวจตราและห้ามการพิมพ์ภาพฉุนงะ แต่ก็มีลักลอบพิมพ์เสมอมาโดยแอบแฝงมาในรูปแบบต่างๆ⁹⁹

2.5.8 ชีวิตความเป็นอยู่ของสามัญชน

สภาพสังคมของชาวญี่ปุ่น (ยกเว้นพ่อค้า) ในนวนิยายเป็นภาพชีวิตที่ต้องผจญกับความยากจนข้นแค้นเพราะมีการเรียกเก็บภาษีมาก และเกิดภาวะทุพภิกขภัยในชนบททำให้การเพาะปลูกไม่ได้ผลดี ซามูไรบ้านนอกบางคนต้องยกเลิกสถานภาพตนเองและขายดาบเพื่อชดใช้หนี้ ชาวบ้านต้องขายลูกสาวเพื่อนำเงินมาเลี้ยงคนในครอบครัว ดังที่ครอบครัวของอะกิโมะโตะซึ่งเป็นทหารชั้นโกะฉิมิต้องประสบกับชะตากรรมเช่นนี้

"Three of my uncles gave up samurai clan and their sword--they sold them as part payment for debts to the moneylenders, swords that were used in Sekigahara--to become fishermen, (...) Tomiko, she an aunt's widowed daughter who was living with us, she had to sell her little girl to a child broker. She was given enough to feed the rest of her family for half a year--her two sons and her invalid father..."¹⁰⁰

ภาพชีวิตของชาวบ้านจึงมีความแตกต่างจากพวกพ่อค้าที่ร่ำรวยและใช้เงินทองซื้อหาความสุขได้ง่ายดาย นอกจากนี้ยังมีการเสนอภาพของสามัญชนที่คร่ำคร่ากันตามเมืองใหญ่และดำรงชีวิตด้วยการประกอบอาชีพค้าขายตามเมืองใหญ่ เช่น เอะโคะ โยะโกะฮะมะ และตามสองข้างทางถนน

⁹⁸ ทิพาคา ยังเจริญ, *ประวัติอารยธรรมญี่ปุ่น*, หน้า 121-22.

⁹⁹ *Encyclopedia of Japan*, vol. 8, p. 187.

¹⁰⁰ Clavell, *Gai-Jin*, p. 1033.

โทกะอิโคอันเป็นถนนสายสำคัญมักมีผู้คนสัญจรไปมาและมีโรงแรมเล็กๆเกิดขึ้นตามสถานีข้างทางมากถึง 53 แห่ง คั้งที่ตัวละครโยะฉิมและโชกุนโนะบุซะคะได้พักค้างแรมระหว่างเดินทางไป-มาระหว่างอะโคะและเกียวโต ภาพของชาวเมืองที่ปรากฏในนวนิยายมีหลากหลายอาชีพหรือแม้พระเซนที่ออกบิณฑบาต

“... Even so, the wide streets outside the walls of the Shogunate barracks were crowded with townspeople, buying and selling in the market opposite the main entrance, along with orange-clad Buddhist priests, their inevitable begging bowls outstretched, samurai strutting along, singly or in groups. (...) Housewives, maid, servants and street sweepers and night soil collectors, porters and hawkers, moneylenders, letter writers and fortune-tellers, palanquins and ponies for samurai and highborn and never a wheeled vehicle.”¹⁰¹

การแต่งกายของชาวบ้านในนวนิยายก็ทำให้ตัวละครต่างชาติเช่นองเมลิคซึ่งเดินทางมาญี่ปุ่นเป็นครั้งแรกต้องตกใจที่เห็นผู้ชายญี่ปุ่นนุ่งผ้าเตี่ยวทำงาน

“Angelique kept close, (...), shocked at the way many men carelessly tucked up their kimonos exposing their skimpy loincloths and ample nakedness :(...), but vast majority of the legions of porters on the public highway wear ONLY these tiny loincloths that hide almost *nothing in front* and become a *thin string between the buttocks behind*.”¹⁰²

ผู้ประพันธ์ยังได้บรรยายถึงฉากท้องทุ่งนาของญี่ปุ่นที่อยู่ตามสองข้างทาง คั้งในฉากที่ตัวละครชาวตะวันตกได้ขี่ม้าเดินทางไปเมืองคะนะงะวะโดยใช้เส้นทางถนนโทกะอิโค ตัวละครต่างๆ จะได้กลิ่นของอุจจาระมนุษย์โชยมาอยู่ตลอดเวลา ซึ่งชาวญี่ปุ่นใช้อุจจาระมาเป็นปุ๋ยในการปลูกข้าว

“The terrain was flat but for bamboo thickets, though it was wooded here and there--the trees already autumn--tinged. There were many duck and other game fowl. Paddy fields

¹⁰¹ Ibid., p. 756.

¹⁰² Ibid., p. 32.

and rice swamps being cultivated intensively, and land reclaimed. Narrow pathways. Streams everywhere. The stench of human manure, Japan's only fertilizer, ever present."¹⁰³

การบรรยายภาพภูมิประเทศและภาพชีวิตของสามัญชนญี่ปุ่นในนวนิยายนั้น คลาเวลด์ อาจศึกษาจากภาพพิมพ์ไม้ที่เรียกว่า"อุกิโยะ-เอะ" ซึ่งภาพส่วนใหญ่มักเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของ ชาวญี่ปุ่นและสถานที่ต่างๆทั้งในเมืองและชนบท รวมถึงภาพธรรมชาติที่สงบและสวยงาม ถือได้ว่าเป็นข้อมูลประวัติศาสตร์อีกทางหนึ่งซึ่งผู้ประพันธ์อาจนำมาใช้ในการสร้างภาพบ้านเมืองและผู้คนใน สมัยโทกุงะวะ ซึ่งเป็นยุคสมัยที่มีศิลปินที่พิมพ์ภาพชนิดนี้อยู่มาก

ในนวนิยายยังเสนอเรื่องธรรมเนียมการมีชื่อเรียกหลายชื่อของชาวญี่ปุ่นที่เปลี่ยนไป ตามวัยและอายุ ดังที่ฮิระงะมีชื่อเรียกหลายชื่อจนไทเรอร์ถามถึงชื่อจริงของฮิระงะ

"Hiraga then, that's your real name, isn't it?"

'I am caw'ed that. But Japanese have many names, one at birth, another when age seven, another at manhood, and take another if want. I am Nakama, or Hiraga, your friend.'¹⁰⁴

ในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น ประเพณีการเปลี่ยนชื่อเรียกนี้จะมีแต่เฉพาะชนชั้นซามูไร เช่น โยะมิโนะบุซึ่งเป็นโชกุนคนสุดท้ายของตระกูลโทกุงะวะ มีชื่อเรียกในวัยเด็กว่า ชิชิโรมะโระ (Shichirōmaro) ก่อน จะเปลี่ยนเป็น โยะมิโนะบุ และยังมีชื่อเรียกอีกชื่อว่า เคะอิคิ (Keiki)¹⁰⁵

นอกจากนี้ยังกล่าวถึงประเพณีการใช้ชื่อปลอมกับต่างชาติ ดังในฉากที่โยะมิปลอมตัว ไปติดต่อกับเจ้าหน้าที่ต่างชาติในเรื่องการสังหารพ่อค้าอังกฤษ "Three of the other four were genuine though unimportant Bakufu officials. All had used falsenames, a normal custom when dealing with aliens."¹⁰⁶

¹⁰³ Ibid., p. 24.

¹⁰⁴ Ibid., p. 1468.

¹⁰⁵ Seiichi Iwao, ed., *Biographical Dictionary of Japanese History* (Tokyo: Kodansha International, 1978), p. 264.

¹⁰⁶ Clavell, *Gai-Jin*, p. 198

2.6 สถานภาพสตรีในสังคมญี่ปุ่น

สถานภาพและบทบาทของสตรีญี่ปุ่นในเรื่องนี้มีลักษณะใกล้เคียงกับนวนิยายเรื่อง *ไซกุน* กล่าวคือ สตรีจะแต่งงานเมื่ออายุน้อยและมีหน้าที่ปรนนิบัติสามีอย่างขยันขันแข็ง ต้องดูแลค่าใช้จ่ายภายในและภายนอกบ้านโดยฝ่ายบุรุษจะเป็นเพียงผู้หาเงินอย่างเดียว ดังจะเห็นได้ในฉากที่อิระระบอกเรียวมิให้เก็บเงินค่าใช้จ่ายกับมารดาของตนขณะไปพักอยู่ที่โรงแรมของโอะยะซะเรียวมิ “You ate what she--mother, aunt, grandmother, sister or wife--bought from your stipend, you clothed or armed yourself in the same way. With no stipend you straved, you and your family...”¹⁰⁷ ภาพของหญิงชาวบ้านทั่วไปใน *คะอิจิน* เป็นภาพผู้หญิงที่มีลูกหลายคนและต้องตรากตรำกับงานในทุ่งนาอย่างหนัก ในขณะที่สตรีชั้นสูงจะได้รับการอบรมอย่างเข้มงวดในการฝึกใช้อาวุธ ฝึกเขียนหนังสือและศิลปะการชงชา รวมทั้งการจัดการการเงินคั่งที่อิระระโอะกรรยาของ โยะมิได้รับการฝึกอบรมมาเช่นนั้น

“Sun Tzu had been the prime learning book for her and her four sisters and three brothers, along with martial arts, calligraphy and the tea ceremony. She and her sisters also had concentrated teaching by their mother and aunts on land and financial management, together with practical methods of dealing with men of all classes, and the all-important future. She had never excelled at martial arts though she could use a knife, and war fan well enough.”¹⁰⁸

นอกจากนี้มีการบรรยายถึงการแต่งกายและแต่งหน้าของหญิงชนชั้นสูงที่แตกต่างจากหญิงสามัญชน เช่นเจ้าหญิงยะสุที่ผัดหน้าขาวและข้อมพินค้ำตามแบบฉบับของราชสำนักเกียวโต ซึ่งการข้อมพินค้ำเป็นประเพณีนิยมที่ชนชั้นสูงในราชสำนักทั้งหญิงและชายนิยมกัน “Her face was delicate and made up in classic Kyoto Court style: eyebrows plucked and, in their place, high arching eyebrows painted on the whiteness of her makeup, her teeth dyed black, thick raven hair piled high and held in place with ornate pins.”¹⁰⁹

¹⁰⁷ Ibid., p. 912.

¹⁰⁸ Ibid., p. 521.

¹⁰⁹ Ibid., p. 142.

แต่ได้เกิดทัศนคติใหม่ขึ้นกับหญิงญี่ปุ่นคือถ้าหญิงคนใดมีความสัมพันธ์กับชายต่างชาติดีถือว่าเป็นหญิงมีมลทิน “... Ah, so sorry, but any woman who has gone with a foreigner is tainted forever.”¹¹⁰ ซึ่งในประวัติศาสตร์ก็มีภาพเขียนที่แสดงความเชื่อของชาวญี่ปุ่นที่ว่าหากหญิงญี่ปุ่นไปแต่งงานกับต่างชาติ บุตรที่เกิดออกมาจะแข็งแรงมีหนวดเคราเหมือนคนต่างชาติขณะยังเป็นทารกอยู่¹¹¹

ผู้ประพันธ์ยังได้แต่งเติมบทบาทของตัวละครหญิงคือ ซุโมะโมะ ซึ่งเป็นหนึ่งในพวกฉนิและเป็นผู้หมั้นของฮิระงะให้มีความเก่งกล้าและอาจหาญ เมื่อถูกโยะฉนิจับได้ว่าเป็นฉนิก็ต่อสู้กับโยะฉนิอย่างไม่ถอย “‘Sumomo Fujahito...shishi,’ she gasped, her courage and strength ebbing fast, then, with the last of her spirit, whimpered, ‘sonno-joiiii,’ released her grip on her wrist, groped for the last shuriken, found it, dug one of the poisoned barbs into her arm and stumbled forward to jam it into him. But she stood ready”¹¹²

การใช้ดาบกระจาย (shuriken) ของซุโมะโมะในฉากการต่อสู้กับโยะฉนิบ่งชี้ถึงความจริงทางประวัติศาสตร์อย่างเห็นได้ชัด เพราะอาวุธชนิดนี้เป็นอาวุธเฉพาะของนินจาที่ใช้ในการป้องกันและลี้ภัยที่ไล่ตามในระหว่างที่นินจากำลังหนีมากกว่าไว้ฆ่าศัตรู¹¹³ และที่สำคัญซุโมะโมะไม่ได้เป็นนินจาแต่อย่างใด

การเสนอภาพของสตรีญี่ปุ่นที่ปรากฏใน *กะอิจิน* ซึ่งอยู่ในช่วงกลางศตวรรษที่ 19 ในทางประวัติศาสตร์ถือว่ายังอยู่ในสมัยนักรบเช่นเดียวกับ *โชกุน* ซึ่งเป็นยุคสมัยที่สตรีมีสถานภาพและบทบาทคล้ายกับบุรุษเป็นอย่างมาก สตรีจะถูกอบรมสั่งสอนให้อยู่ในอาณัติของบุรุษและมีหน้าที่ให้บริการแก่เพศชาย ใน *กะอิจิน* ได้เสนอภาพบทบาทที่แตกต่างระหว่างหญิงชาวบ้านกับสตรีชั้นสูง กล่าวคือ หญิงชาวบ้านจะต้องทำงานหนักในทุ่งนาและทำหน้าที่ให้กำเนิดบุตรจนร่างกายทรุดโทรม ในขณะที่สตรีชั้นสูงต้องแต่งหน้าและแต่งกายให้สวยงามตามสมัยนิยม นอกจากนี้ต้องฝึกการงานในบ้านและศิลปะการต่อสู้เพื่อเป็นส่วนช่วยสนับสนุนสามี แต่คลาเวลล์ยังคงให้ภาพของสตรีญี่ปุ่นที่

¹¹⁰ Ibid., p. 284.

¹¹¹ ภิรมย์ พุทธรัตน์, *ชายไร นักรบชนชั้นของญี่ปุ่น*, หน้า 262.

¹¹² Clavell, *Gai-Jin*, p. 1007.

¹¹³ ไวส์, *โลกลับของนินจา*, หน้า 80.

ฉลาด และกล้าหาญแม้ว่าจะอยู่ในเงาของบูรพ คั้งที่โษะชะกิกรรยาโษะฉิที่แนะนำและช่วยคิดการต่าง ๆ ร่วมกับสามี หรือเจ้าหญิงยะสุที่มีอิทธิพลต่อโชกุนโอบุชะคะในเรื่องต่างๆ

2.7 หญิงงามเมืองในโษะฉิวะระ

"โษะฉิวะระ" ในนวนิยายเป็นแหล่งบันเทิงเรีงรมย์ในยามค่ำคืนของชายญี่ปุ่นที่ก่อตั้งมาตั้งแต่สมัยโชกุนโทะระนะงะคนแรก โษะฉิวะระเป็นสถานที่ที่รวบรวมเอาสำนักนางโลมและโรงน้ำชาไว้ในที่แห่งเดียวกัน เพราะรัฐบาลเห็นว่าจะสะดวกในการเก็บภาษีและสอดส่องดูแล โษะฉิวะระมีความหมายถึงคางของต้นอ้อต้นกกและเป็นชื่อของตำบลหนึ่งในเมืองยะโคะ ซึ่งเดิมเป็นเพียงหนองบึงที่มีต้นอ้อต้นกกขึ้นอยู่มาก ผู้หญิงในสำนักนางโลมจะถูกเรียกว่าเป็นสุภาพสตรีแห่งโลกลอยฟ้า (Ladies of the Floating World หรือ Willow World) โษะฉิวะระจัดเป็นสถานที่านิยมของคนที่มีรสนิยมสูง และเป็นสถานที่ๆตัวละครองเครและไทเรอร์มาเที่ยวจนได้มาหลงไหลหญิงโสเภณี

"The frenchman explained that here bordellos were places of great beauty, the best of them, and their courtesans, the Ladies of the Floating World, or Willow World as they were called, easily the best he had ever experinecd. 'There are degrees, of course, and streetwalkers in most towns. But here we have our own Pleasure Quarter, called Yoshiwara It's over the bridge outside the fence.' Again the pleasant laugh, 'We call it the Bridge to Paradise....'"¹¹⁴

แม้แต่ตัวละครมัลคอล์มก็ว่าจ้างหญิงจากโษะฉิวะระไปหลับนอน ผู้ประพันธ์ยังได้แต่งเติมจากเมืองสุรายาเมาเพื่อเป็นข้อเปรียบเทียบให้เห็นว่าโษะฉิวะระเป็นสถานที่ชั้นสูง แม้เมืองสุรายาเมามีลักษณะคล้ายกับโษะฉิวะระ หากแต่เป็นสถานที่ๆของชนชั้นล่างนิยมไปเที่ยวเตร่ จึงเป็นแหล่งช้อปปิ้งมิถจาชิปได้ง่าย ในขณะที่โษะฉิวะระมีทหารซามูไรคอยตรวจตราเสมอ คั้งที่ซามูไรได้เข้าไปตรวจค้นหามาตรการที่สังหารพ่อค้าอังกฤษที่มาหลบซ่อนในโษะฉิวะระ

คลาเวลล์ยังได้บรรยายถึงโษะฉิวะระว่ามักตั้งอยู่ในเมืองใหญ่ๆเช่น โอซากา ยะโคะ และโษะโกะซะมะ ซึ่งโษะฉิวะระในเมืองยะโคะจัดว่าเป็นสถานที่ที่สวยงามและใหญ่โตที่สุดและมี

¹¹⁴ Clavell, *Gai-Jin*, p. 186.

เกอิชาชั้นสูงที่มีชื่อเสียง เช่น ตัวละครโคเอโกเกอิชาชั้นสูงซึ่งเป็นนางบำเรอคนโปรดของโยะมิ เกอิชาเหล่านี้ต้องมีความสามารถสูงในทางศิลปะต่างๆ เช่น การเล่นดนตรี การเขียนตัวหนังสือ และวรรณคดี ดังที่ตัวละครโคเอโกสามารถสนทนาถึงเรื่องราวต่างๆกับโยะมิได้อย่างชาญฉลาด และยังสามารถวิพากษ์วิจารณ์ความหมายและอารมณ์ของบทกวีได้ “... Apart from her (Koiko) unique physical attributes, she was renowned in Yedo for the quality of her calligraphy, the beauty of her poems, and shrewdness in art and politics.”¹¹⁵

โยะมิวะระที่ปรากฏในนวนิยายจะเป็นสถานที่ที่ช่องสุมของเหล่ามิมิโดยมีแม่เล้าคอยให้ความร่วมมือและเป็นสายให้กับกลุ่มมิมิ ดังที่เมะอิกินแม่เล้าของโคเอโกะรู้จักและให้ความช่วยเหลือแก่กะทซุเมะตะผู้เป็นหัวหน้ามิมิแคว้นชะทซุเมะ จนเมื่อกะทซุเมะตะถูกจับได้ เมะอิกินก็ถูกสังหารด้วยเช่นกัน ภายหลังโยะมิวะระใน โยะโกะสะมะซึ่งเป็นสถานที่ของเครและไทเรอร์นิยมไปเที่ยวได้ถูกไฟเผาผลาญจนราบเป็นหน้ากลอง ซึ่งเหตุการณ์เช่นนี้ไม่ได้มีระบุไว้ในประวัติศาสตร์ จึงน่าจะเกิดจากจินตนาการของนักประพันธ์เองมากกว่า โยะมิวะระนั้นเริ่มจัดสร้างขึ้นในต้นสมัยโทะกุงะวะโดยได้รับอนุญาตจากรัฐบาลให้เป็นแหล่งเรียมรมย์ที่ถูกต้องตามกฎหมาย เป็นสถานที่ที่ให้ความบันเทิงทั้งด้านดนตรี ศิลปะและวรรณคดี นับว่ามีบทบาทสำคัญต่อประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของสมัยเอะโอะหรือโทะกุงะวะ โยะมิวะระดำเนินกิจการสืบต่อมาถึงต้นศตวรรษที่ 20 จึงถูกสั่งปิดเพราะมีการปฏิรูปสังคมและเกิดกระแสต่อต้านให้ล้มเลิกการมีโสเภณีที่ถูกต้องตามกฎหมาย¹¹⁶

2.8 ปรัชญาในการดำรงชีวิตแบบญี่ปุ่น

ใน*กะอิจิน*ชาวญี่ปุ่นยังคงนับถือศาสนาชินโตและศาสนาพุทธนิกายเซน ซึ่งมีความเชื่อในเรื่องกรรมและคะมิ แต่ในนวนิยายเรื่องนี้ไม่ได้อธิบายถึงเรื่องศาสนาญี่ปุ่นอย่างละเอียดและลึกซึ้งเช่นใน *ไซกุน* จึงมีปรากฏกล่าวถึงเพียงไม่กี่ฉาก เช่น ฉากที่ไทเรอร์คิดจะซื้อสัญญาไถ่ตัวฟูจิโกะนางโลมที่ตนไปหลงไหล โดยอิระจะสัญญาว่าจะพยายามช่วยเหลือ ซึ่งไทเรอร์ก็ได้แต่คิดว่าต้องปล่อยให้ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปตามยถากรรม “He sighed. Between Andre and Nakama he had discovered that word and the marvelous way it became a penacea for all happenings, good or

¹¹⁵ Ibid., p. 301.

¹¹⁶ *Encyclopedia of Japan*, vol. 8, p. 349-50.

bad, over which you had no control. 'Karma.'"¹¹⁷ เหตุที่ศาสนาและปรัชญาเข้ามาเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของญี่ปุ่นในนวนิยายน้อยลง เพราะประวัติศาสตร์สังคมญี่ปุ่นในเวลานั้นเกิดการเปลี่ยนแปลง ผู้คนจะมุ่งไปสู่ความสุขทางโลกมากขึ้น ตามุณชนที่มีฐานะนิยมหาความสำราญตามโรงน้ำชาและชองโซเกมิ นิยมภาพพิมพ์เกี่ยวกับกามารมณ์ ดังจะเห็นได้ว่าผู้ประพันธ์ได้สร้างเหตุการณ์ต่างๆ ในนวนิยาย มักมีส่วนเกี่ยวพันกับ โยะมิวะระซึ่งเป็นแหล่งบันเทิงเรีงรมย์และเป็นสถานที่ของนางโลม ซึ่งดึงดูดให้ตัวละครต่างๆ เช่น อองเครและไทเรอร์มาท่องเที่ยว

ผู้ประพันธ์ยังได้สอดแทรกความคิดแบบเซนในเรื่องของเวลาผ่านตัวละครกะทังมุระตะ ครูสอนพวกฉิมิในโรงเรียนชาบูไร

"..Ah time! 'Time is thought,' he had told his students in their Zen classes, opening and closing his first for emphasis. 'Time exists but does not exist, is permanent and impermanent, fixed and elastic, necessary, and unnecessary, to be held in the hand and wondered at: why?'"¹¹⁸

อย่างไรก็ดีภาพของชาวญี่ปุ่นที่มีลักษณะนิสัยในเรื่องความอดทน ความอ่อนน้อม และความสงบเสงี่ยมยังคงปรากฏใน *กะอิจิน* ดังในฉากที่คนใช้ชาวญี่ปุ่นรอรับการรักษาจากหมอโฮเอกอย่างสงบเรียบร้อย จนแม้กระทั่งหมอเองยังประหลาดใจในความเป็นระเบียบและความอดทนในการรอคอยของคนญี่ปุ่น

"Hoag left him and looked over the waiting men, women and children, astonished with thier orderliness, patience, the bows and lack of noise. Quickly he established none had small-pox, leprosy, measles, typhoid or cholera or any of the other infectious diseases or plagues that were endemic in most of Asia."¹¹⁹

¹¹⁷ Clavell, *Gai-Jin*, p. 580.

¹¹⁸ Ibid., p. 1445.

¹¹⁹ Ibid., p. 351.

ในด้านวัฒนธรรมและมารยาทในการรับประทานอาหารของชาวญี่ปุ่นก็ยังคงรักษาทำ
ทางสงบเรียบร้อย ซึ่งตรงข้ามกับลักษณะของชาวตะวันตกที่แสดงกิริยาอาการออกมาเต็มที่ ดังในฉาก
ที่ไทเรอร์รับประทานอาหารอย่างตะกละตะกลาม ในขณะที่ฮิระงะต้องค่อยๆ เลียดอาหารที่ละน้อย
เพราะได้รับการฝึกมาตามแบบฉบับมารยาทของญี่ปุ่น "Tyrrer was still eating voraciously. Though
still hungry Hiraga toyed with his food following accepted Japanese custom and training, of
disciplining oneself to be satisfied with little, there being more hungry times than being more bad
days than good, more cold than warmth so best be prepared. Less is better than more."¹²⁰

นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังได้สอดแทรกลักษณะนิสัยอันสุนทรีย์ของคนญี่ปุ่นที่นิยมชม
ชอบในการแต่งโคลงกลอน ดังเช่นในฉากที่โคะอิโกะซึ่งเป็นเกอิชาชั้นสูงได้บทกวีเอาใจโยะมิ

"Her smile was enough to brighten the blackest day. At once she saw his eyes soften. (...)
'I have a poem for you:

It is not easy
To be sure which
End is which of
a resting snail"¹²¹

หรือแม้แต่ตัวละครชาบูโรหรือพวกฉนิฉนิในกะอิฉินก็มีการแต่งบทกวีแห่งความตายประจำตัวกันทุกคน
เช่นเดียวกับในเรื่อง *ไซกุน*

2.9 การให้ภาพชาวต่างชาติที่เข้ามาอยู่ในญี่ปุ่น

ในนวนิยายยังมีการเสนอภาพของชาวตะวันตกที่เข้ามาอยู่ในญี่ปุ่นหลังการเปิดประเทศ
ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวยุโรป มีทั้งนักการทูต พ่อค้าและอื่นๆ รวมทั้งมีชาวจีนที่เป็นคนรับใช้ของชาว
ตะวันตก ซึ่งภาพที่ให้นวนิยายน่าจะเป็นสิ่งที่ผู้ประพันธ์ได้นำข้อมูลจากหนังสือประวัติศาสตร์ของ

¹²⁰ Ibid., p. 583.

¹²¹ Ibid., p. 314.

ชาเตอร์ซึ่งระบุว่าในกลุ่มของชาวตะวันตกที่เข้ามาพำนักอยู่ในญี่ปุ่น มีสตรีอยู่เพียง 2-3 คนเท่านั้น¹²² จากนั้นผู้ประพันธ์จึงนำข้อมูลนี้มาแต่งเติมตามจินตนาการของตน

“In Angelique's honor, they wore their best tophats and riding clothes, and were the envy of every man in the Settlement: one hundred and seventeen resident Europeans, diplomats, traders, butchers, shopkeepers, blacksmiths, shipwrights, armorers, adventurers, gamblers and many ne'er-do-wells and remittance men, most of them British, the clerks Eurasian or Chinese, a few Americans, French, Dutch, Germans, Russians, Australians and one Swiss; and amongst them three women, all matrons, two British, wives of traders, the last a Madamin Drunk Town as the low-class quarter was called. No children. Fifty to sixty Chinese servants.”¹²³

ผู้ประพันธ์ยังสร้างให้ตัวละครฝ่ายญี่ปุ่นแสดงทัศนคติต่อชาวตะวันตกว่าเป็นพวกที่บูชาแต่เงินและสนใจแต่ผลประโยชน์ทางธุรกิจ แต่ไม่ได้มีความสนใจในศิลปะญี่ปุ่นเลย

“Hiraga sighed. He had noticed that anything to do with 'business' got immediate gai-jin attention. Poetry, not at all, calligraphy nothing, sword-foraging a little, politics, yes, but only as it affected trade, but an opportunity to make something to sell for profit--anything, a ship or cannon or cup or knife or length of silk--brought instant results. They're worse than rice dealers! Their food is money.”¹²⁴

ในการนำเสนอภาพสังคมและภาพการดำรงชีวิตของญี่ปุ่นใน *ไซกุน* และ *กะอิจิน* ได้สะท้อนให้เห็นถึงความคิดความเชื่อและลักษณะนิสัยของชาวญี่ปุ่นที่แตกต่างจากชาติอื่น ซึ่งส่วนแล้วแต่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาชินโต ศาสนาพุทธนิกายเซนและลัทธิขงจื้อที่หล่อหลอมให้ลักษณะนิสัยของคนญี่ปุ่นมีความรักในธรรมชาติและรักความสงบ มีกิริยามารยาทที่เรียบร้อยและอ่อนช้อยนุ่มนวล หรือลักษณะของชาмуไรที่มีความซื่อสัตย์ต่อเจ้านายและไม่เกรงกลัวความตาย แต่ทว่าการเสนอภาพ

¹²² Satow, *A Diplomat in Japan*, p. 22.

¹²³ Clavell, *Gai-Jin.*, p. 22.

¹²⁴ *Ibid.*, p. 1032.

ของสตรีญี่ปุ่นด้วยการสร้างตัวละครหญิงอย่างมะริโกะใน *ไซกุน* หรือฮุโมะโมะใน *กะอิจิน* ใให้มีลักษณะของวีรสตรีที่เก่งกล้า มีจิตใจเด็ดเดี่ยวและมีบทบาทในเหตุการณ์สำคัญๆ ไม่ค่อยถูกต้องตรงกับความเป็นจริงนัก เพราะสถานภาพและบทบาทของสตรีในสังคมญี่ปุ่นสมัยนั้นค้อยกว่าบุรุษ และมีโอกาสในการแสดงบทบาทเช่นนั้นน้อย สตรีจะเป็นเพียงแค่ผู้สนับสนุนชายเสียมากกว่า ทั้งนี้อาจจะเกิดจากการตีความตามความคิดเห็นของผู้ประพันธ์ผสมผสานไปกับจินตนาการที่ไร้ข้อจำกัดของนักเขียนนวนิยายนั่นเอง

การนำเสนอภาพสังคมและภาพการดำรงชีวิตของญี่ปุ่นยังแสดงให้เห็นถึงความพยายามของคลาเวลล์ในการถ่ายทอดความเป็นญี่ปุ่นในด้านความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ศาสนาและปรัชญาของญี่ปุ่น ทั้งที่นักประพันธ์เป็นชาวตะวันตกที่อยู่อีกซีกโลกหนึ่งซึ่งมีประเพณีวัฒนธรรมและความคิดความเชื่อแตกต่างจากโลกตะวันออกเช่นญี่ปุ่น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย